Ungamo la Imani la Westminster

Mkutano huko EDINBURGH, 27 Agosti 1647, asubuhi. Kikao cha 23.

Hati ya kuidhinisha UNGAMO la IMANI.

KWA KUWA Ungamo la Imani kwa ajili ya Makanisa ya Mungu katika falme tatu ni sehemu kuu kabisa ya ule umoja katika dini ambao, kwa Agano na Maagano Makuu, tumefungwa kuujitahidia: Na kwa kuwa, kwa hiyo, kuna Ungamo la Imani lililokubaliwa na Mkutano wa Wanatheolojia unaoketi Westminster, kwa msaada wa Wajumbe kutoka Kanisa la Uskoti; Ungamo ambalo lilitumwa na Wajumbe wetu waliokuwa London kwa Wajumbe wa Kanisa waliokutana Edinburgh mwezi Januari uliopita, na limesomwa hadharani mara mbili kutoka mwanzo hadi mwisho katika Mkutano huu, likachunguzwa na kufikiriwa; nakala zake pia zikiwa zimechapishwa, ili lipate kusomwa kwa makini na kila mmoja wa wanachama wa Mkutano huu, ambao walitangaziwa hadharani mara kwa mara walete mashaka na pingamizi zao, ikiwa walikuwa nazo: Na kwa kuwa Ungamo hilo, baada ya kuchunguzwa ipasavyo, limeonekana na Mkutano kuwa linapatana kabisa na neno la Mungu, na halipingani kwa jambo lolote na fundisho, ibada, nidhamu na utawala uliopokelewa wa Kanisa hili. Na, mwisho, kwa kuwa ni jambo la lazima hivyo, na lililotamaniwa sana hivyo, kwamba Ungamo hilo, kwa bidii na haraka yote iwezekanayo, liidhinishwe na kuwekwa imara katika falme zote mbili, kama sehemu kuu ya umoja uliokusudiwa katika dini, na kama njia maalum ya kukandamiza kwa ufanisi zaidi makosa na uzushi mwingi wa hatari wa nyakati hizi; kwa hiyo Mkutano Mkuu, baada ya kutafakari kwa kina, unalikubali na kuliidhinisha Ungamo hilo, kwa habari ya ukweli wa maudhui yake (ukilihukumu kuwa sahihi kabisa katika imani, na lililojengwa juu ya neno la Mungu); na pia, kwa habari ya jambo la umoja, ukikubali kwa upande wetu kwamba liwe Ungamo la Imani la pamoja kwa falme hizo tatu. Mkutano pia unamhimidi Bwana, na kukiri kwa shukrani rehema yake kuu, kwa kuwa Ungamo la Imani bora namna hii limeandaliwa, na kukubaliwa hivi kufikia sasa katika falme zote mbili; jambo tunaloliona kuwa ni kuimarishwa kukubwa kwa dini ya kweli iliyorekebishwa dhidi ya adui zake wa pamoja. Lakini, ili nia na maana yetu isieleweke vibaya katika mambo fulani, inatangazwa waziwazi na kuwekwa sharti kwa hati hii, Kwamba kutotajwa katika Ungamo hili kwa aina mbalimbali za maofisa na mikutano ya kikanisa hakutaleta madhara kwa ukweli wa Kristo katika mambo hayo, ambao utaelezwa kikamilifu katika Mwongozo wa Utawala. Inatangazwa zaidi, Kwamba Mkutano unaelewa baadhi ya sehemu za kifungu cha pili cha sura ya thelathini na moja kuwa zinahusu tu makanisa yasiyoimarishwa, au yasiyoundwa kwa habari ya utawala: Na kwamba ingawa, katika makanisa kama hayo, sinodi ya Wahudumu, na watu wengine wanaofaa, inaweza kuitwa kwa mamlaka na uteuzi wa Hakimu wa kiraia, bila wito mwingine wowote, ili kushauriana nao na kupokea ushauri wao kuhusu mambo ya dini; na ingawa, vivyo hivyo, Wahudumu wa Kristo, bila uwakilishi kutoka makanisa yao, wanaweza, wao wenyewe, na

kwa nguvu ya wadhifa wao, kukutana pamoja kisinodi katika makanisa kama hayo ambayo bado hayajaundwa, hata hivyo hakuna mojawapo ya mambo haya mawili linalopaswa kufanywa katika makanisa yaliyoundwa na kuimarishwa; kwa kuwa daima Hakimu yuko huru kushauriana na sinodi za wahudumu na wazee watawala, zinazokutana kwa uwakilishi kutoka makanisa yao, ama kwa kawaida, ama, zikiitishwa kwa mamlaka yake, kwa nyakati maalum, na *pro re nata*: kwa kuwa pia ni huru kukusanyika pamoja kisinodi, *pro re nata* na vilevile katika nyakati za kawaida, kwa uwakilishi kutoka makanisa, kwa mamlaka ya ndani yaliyopokelewa kutoka kwa Kristo, mara nyingi kadiri inavyohitajika kwa ajili ya mema ya Kanisa kukusanyika hivyo, ikiwa Hakimu, kwa hasara ya Kanisa, atazuia au kukataa ridhaa yake; hitaji la mikutano hiyo ya nyakati maalum likiwa limewasilishwa kwake kwanza kwa maombi ya unyenyekevu.

A. KER.

CHARLES I. Bunge la 2. Kikao cha 2. Sheria ya 16.

Hati kuhusu KATEKISIMU, UNGAMO la IMANI, na Uthibitisho wake.

EDINBURGH, 7 Februari 1649.

MATABAKA YA BUNGE, yaliyokusanyika sasa katika Kikao hiki cha pili cha Bunge la pili la miaka mitatu, kwa nguvu ya Hati ya Kamati ya Matabaka, iliyokuwa na uwezo na mamlaka kutoka kwa Bunge lililopita ya kuliitisha Bunge, baada ya kuzitafakari kwa makini Katekisimu, yaani, ile Kubwa na ile Ndogo, pamoja na Ungamo la Imani, pamoja na Hati tatu za Kuziidhinisha zilizotolewa na Wajumbe wa Mkutano Mkuu, zilizowasilishwa kwao na Wajumbe wa Mkutano Mkuu huo; yanazithibitisha na kuziidhinisha Katekisimu hizo, Ungamo la Imani, na Hati za Kuziidhinisha, kama zilivyowasilishwa; na yanaamuru ziandikwe katika kumbukumbu, zitangazwe, na zitekelezwe.

1. Ya Maandiko Matakatifu

I. Ingawa nuru ya asili, kazi za uumbaji na majaliwa zinadhihirisha wema, hekima na nguvu za Mungu kwa namna ambayo wanadamu hawana udhuru mbele za Mungu; [1] hata hivyo, hazitoshi kumpa mtu ujuzi wa Mungu na mapenzi yake muhimu kwa ajili ya wokovu.[2] Kwa hiyo Bwana alipendezwa, mara mbalimbali na kwa njia mbali mbali, kujifunua mwenyewe na kutangaza mapenzi yake kwa kanisa lake.[3] Kisha, kwa ajili ya uhifadhi bora na kueneza ukweli, na kwa ajili ya kuanzisha na kufariji kanisa kwa usalama zaidi dhidi ya ufisadi wa mwili, uovu wa Shetani na ulimwengu, alipendezwa pia kuandika ufunuo huo, kwa namna kamili.[4]
Hilo hufanya Maandiko Matakatifu yawe ya lazima sana,[5] kwa kuwa sasa njia za awali ambazo Mungu alifunua mapenzi yake kwa watu wake zimekoma.[6]

1. *Warumi 1:19,20. Warumi 2:14,15. Zaburi 19:1-3. Warumi 1:32. Warumi 2:1.* ***2.*** *1 Wakorintho 1:21. 1 Wakorintho 2:13,14.* ***3.*** *Waebrania 1:1.* ***4.*** *Mithali 22:19-21. Mathayo 4:2. Isaya 8:19,20.*

Mathayo 4:7. Mathayo 4:20. ***5.*** *2 Timotheo 3:15. 2 Petro 1:19.* ***6.*** *Waebrania 1:1,2.*

II. Chini ya jina la Maandiko Matakatifu au Neno la Mungu lililoandikwa yamo vitabu vyote vya Agano la Kale na Jipya, ambavyo vyote vilitolewa kwa uvuvio wa Mungu, viwe kanuni ya imani na maisha. Vitabu vya Agano la Kale ni: Mwanzo, Kutoka, Mambo ya Walawi, Hesabu, Kumbukumbu la Torati, Yoshua, Waamuzi, Ruthu, 1 Samweli, 2 Samweli, 1 Wafalme, 2 Wafalme, 1 Mambo ya Nyakati, 2 Mambo ya Nyakati, Ezra, Nehemia, Esta, Ayubu, Zaburi, Mithali, Mhubiri, Wimbo wa Sulemani, Isaya, Yeremia, Maombolezo, Ezekieli, Danieli, Hosea, Yoeli, Amosi, Obadia, Yona, Mika, Nahumu, Habakuki, Sefania, Hagai, Zekaria, Malaki. Vitabu vya Agano Jipya ni: Mathayo, Marko, Luka, Yohana, Matendo ya Mitume, Warumi, 1 Wakorintho, 2 Wakorintho, Wagalatia, Waefeso, Wafilipi, Wakolosai, 1 Wathesalonike, 2 Wathesalonike, 1 Timoteo, 2 Timoteo, Tito, Filemoni, Waebrania, Yakobo, 1 Petro, 2 Petro, 1 Yohana, 2 Yohana, 3 Yohana, Yuda, Ufunuo.

7. *Luka 16:29. Luka 16:31. Waefeso 2:20. 2 Timotheo 3:16.*

III. Vitabu vinavyoitwa kwa kawaida Apokrifa, kwa kuwa si vya uvuvio wa Mungu, si sehemu ya kanuni la Biblia, na kwa hiyo havina mamlaka katika Kanisa la Mungu, wala havitakiwi kukubaliwa au kutumiwa isipokuwa kama maandishi ya wanadamu wa kawaida.

8. *Luka 24:27. Luka 24:44. Warumi 3:2. 2 Petro 1:21.*

IV. Mamlaka ya Maandiko Matakatifu, ambayo kwa ajili yake yanapaswa kuaminiwa na kutiiwa, hayategemei ushuhuda wa mtu yeyote au kanisa lolote, bali yanategemea kabisa Mungu (ambaye ndiye ukweli wenyewe), mwandishi wake; na kwa hiyo yanapaswa kupokewa, kwa sababu ni Neno la Mungu.

9. *2 Petro 1:19. 2 Petro 1:21. 2 Timotheo 3:16. 1 Yohana 5:9. 1 Wathesalonike 2:13.*

V. Tunaweza kuchochewa na kushawishiwa na ushuhuda wa Kanisa ili tuyaheshimu Maandiko Matakatifu kwa kiwango cha juu na cha staha; na hali yake ya kimbingu, ufanisi wa mafundisho yake, utukufu wa mtindo wake, upatano wa sehemu zake zote, lengo la yote kwa jumla (ambalo ni kumpa Mungu utukufu wote), ufunuo kamili unaofanya juu ya njia pekee ya wokovu wa mwanadamu, sifa nyingine nyingi zisizolingana, na ukamilifu wake wote, ni hoja ambazo kwazo yanajidhihirisha kwa wingi kuwa Neno la Mungu; hata hivyo, uhakika wetu kamili na hakika ya ukweli wake usio na makosa na mamlaka yake ya kimungu, unatoka katika kazi ya ndani ya Roho Mtakatifu, anayeshuhudia pamoja na Neno hilo mioyoni mwetu.

10. *1 Timotheo 3:15.* ***11.*** *Isaya 59:21. Yohana 16:13,14. 1 Wakorintho 2:10-12. 1 Yohana 2:20. 1 Yohana 2:27.*

VI. Shauri lote la Mungu kuhusu mambo yote muhimu kwa ajili ya utukufu wake mwenyewe na kwa ajili ya imani, maisha na wokovu wa mwanadamu, limeelezwa wazi katika Maandiko, au kwa hitimisho jema na la lazima linaweza kutolewa kutoka hayo; ambayo hakuna kitu chochote kinachopaswa kuongezwa wakati

wowote, ikiwa ni kwa ufunuo mpya wa Roho au kwa mapokeo ya wanadamu. Hata hivyo, tunakiri kwamba nuru ya ndani ya Roho wa Mungu ni muhimu kwa ufahamu wa kiwokovu wa mambo yaliyofunuliwa katika Neno; na kwamba kuna hali fulani zinazohusu ibada ya Mungu na utawala wa Kanisa, za kawaida kwa matendo na jamii zote za kibinadamu, ambazo zinapaswa kuamuliwa kwa nuru ya asili na busara ya Kikristo, kwa mujibu wa kanuni za jumla za Neno, ambazo daima zinapaswa kuzingatiwa.

12. *2 Timotheo 3:15-17. Wagalatia 1:8,9. 2 Wathesalonike 2:2.* ***13.*** *Yohana 6:45. 1 Wakorintho 2:9-12.* ***14.*** *1 Wakorintho 11:13,14. 1 Wakorintho 14:26. 1 Wakorintho 14:40.*

VII. Mambo yote katika Maandiko si dhahiri kwa namna sawa wenyewe kwa wenyewe, wala si wazi kwa namna sawa kwa wote; hata hivyo, mambo yale yanayohitajika kuaminiwa, kutiiwa na kuzingatiwa kwa ajili ya wokovu, yamependekezwa na kuelezwa wazi katika sehemu moja au nyingine ya Maandiko, kiasi kwamba si wenye elimu tu, bali pia wasio na elimu, kwa matumizi sahihi ya njia za kawaida, wanaweza kufikia ufahamu wa kutosha wa hayo.

15. *2 Petro 3:16.* ***16.*** *Zaburi 119:105. Zaburi 119:130.*

VIII. Agano la Kale kwa Kiebrania (ambacho kilikuwa lugha asili ya watu wa Mungu wa zamani), na Agano Jipya kwa Kiyunani (ambacho wakati wa kuandikwa kwake kilikuwa kinajulikana zaidi na mataifa), kwa kuwa vilivuviwa moja kwa moja na Mungu, na kwa uangalizi wake wa pekee na majaliwa yake vikahifadhiwa safi katika vizazi vyote, kwa hiyo ni vya kweli; hata katika mabishano yote ya dini Kanisa mwishoni linapaswa kukata shauri kwa kutegemea hivyo. Lakini kwa kuwa lugha hizi za asili hazijulikani kwa watu wote wa Mungu, ambao wana haki na manufaa ndani ya Maandiko, na wameamriwa, kwa kumcha Mungu, kuyasoma na kuyachunguza, kwa hiyo yanapaswa kutafsiriwa kwa lugha ya kila taifa wanakofika, ili Neno la Mungu likikaa kwa wingi ndani ya wote, waweze kumwabudu kwa namna inayokubalika, na kwa njia ya uvumilivu na faraja ya Maandiko, wapate tumaini.

17. *Mathayo 5:18.* ***18.*** *Matendo 15:15. Isaya 8:20. Yohana 5:39-46.* ***19.*** *Yohana 5:39.* ***20.*** *1 Wakorintho 14:6-9. 1 Wakorintho 14:12,24. 1 Wakorintho 14:27,28.* ***21.*** *Wakolosai 3:16.* ***22.*** *Warumi 15:4.*

IX. Kanuni isiyo na makosa ya tafsiri ya Maandiko ni Maandiko yenyewe; na kwa hiyo, wakati swali linapotokea kuhusu maana halisi na kamili ya Maandiko yoyote (ambayo si nyingi, bali moja), inapaswa kuchunguzwa na kugunduliwa kwa sehemu nyingine zinazozungumza waziwazi zaidi.

23. *2 Petro 1:20,21. Matendo 15:15,16.*

X. Mwamuzi Mkuu, ambaye kwa uamuzi wake maoni yote ya dini yanapaswa kuamuliwa, na amri zote za mabaraza, maoni ya waandishi wa zamani, mafundisho ya wanadamu na roho binafsi zinapaswa kuchunguzwa, na katika uamuzi wake tunapaswa kutegemea, si mtu yeyote, bali Roho Mtakatifu anayesema katika Maandiko.

24. *Mathayo 22:29. Mathayo 22:31,32. Waefeso 2:20. Matendo 28:25.*

2. Ya Mungu na Utatu Mtakatifu

I. Kuna Mungu mmoja tu aliye hai na wa kweli, ambaye ni asiye na mwisho katika uwepo wake na ukamilifu wake, Roho safi kabisa, asiyeonekana, asiye na mwili, viungo, au hisia, asiyebadilika, mkuu, wa milele, asiyeeleweka kikamilifu, mwenyezi, mwenye hekima kuu, mtakatifu kuu, huru kabisa, kamili kabisa, anayetenda mambo yote kwa mujibu wa shauri la mapenzi yake mwenyewe yasiyobadilika na yenye haki kuu, kwa ajili ya utukufu wake mwenyewe; mwenye upendo mkuu, neema, rehema, uvumilivu, mwingi wa wema na ukweli, anayesamehe uovu, makosa na dhambi; mtoa thawabu kwa wale wamtafutao kwa bidii; na pia mwenye haki kabisa na wa kutisha katika hukumu zake, anayechukia dhambi yote, na ambaye kwa vyovyote hatamhesabia mwenye hatia kuwa hana hatia.

25. *Kumbukumbu la Torati 6:4. 1 Wakorintho 8:4-6.* ***26.*** *Yeremia 10:10 .* ***27.*** *Ayubu 11:7-9.* ***28.*** *Yohana 4:24.* ***29.*** *1 Timotheo 1:17.* ***30.*** *Kumbukumbu la Torati 4:15,16.* ***31.*** *Matendo 14:15,16.* ***32.*** *Malaki 3:6 .* ***33.*** *1 Wafalme 8:27.* ***34.*** *Zaburi 90:2. 1 Timotheo 1:17.* ***35.*** *Zaburi 145:3.* ***36.*** *Mwanzo 17:1. Ufunuo 4:8.* ***37.*** *Warumi 16:27.* ***38.*** *Isaya 6:3. Ufunuo 4:8.* ***39.*** *Zaburi 115:3.* ***40.*** *Kutoka 3:14.* ***41.*** *Waefeso 1:11.* ***42.*** *Mithali 16:4. Warumi 11:36.* ***43.*** *1 Yohana 4:8,16.* ***44.*** *Kutoka 34:6,7.* ***45.*** *Waebrania 11:6.* ***46.*** *Nehemia 9:32,33.* ***47.*** *Zaburi 5:5,6.* ***48.*** *Nahumu 1:2,3. Kutoka 34:7.*

II. Mungu ana uzima wote, utukufu wote, wema wote na heri yote ndani yake mwenyewe na kwa ajili yake mwenyewe; naye peke yake anajitosheleza kabisa ndani yake mwenyewe, hahitaji kiumbe chochote alichokiumba, wala hapati utukufu wowote kutoka kwao, bali anajidhihirisha tu utukufu wake mwenyewe ndani yao, kwa njia yao, kupitia kwao, na juu yao; yeye peke yake ndiye msingi wa uumbaji wote, ambaye kutoka kwake, kupitia kwake, na kwa ajili yake, vitu vyote vipo; naye ana utawala mkuu kabisa juu yao, kufanya kwao, kwa ajili yao, au juu yao, chochote anachopenda mwenyewe. Machoni pake vitu vyote viko wazi na dhahiri; ujuzi wake hauna mwisho, hauna makosa, na hautegemei kiumbe; hivyo hakuna kitu kwake kilicho cha bahati nasibu au kisicho na hakika. Yeye ni mtakatifu kabisa katika mashauri yake yote, katika kazi zake zote, na katika amri zake zote. Kwake wanadaiwa na malaika na wanadamu, na kila kiumbe kingine, ibada, huduma, au utii wowote anaopenda kudai kwao.

49. *Yohana 5:26.* ***50.*** *Matendo 7:2.* ***51.*** *Zaburi 119:68.* ***52.*** *1 Timotheo 6:15. Warumi 9:5.* ***53.*** *Matendo 17:24,25.* ***54.*** *Ayubu 22:2,3 .* ***55.*** *Warumi 11:36.* ***56.*** *Danieli 4:25. Danieli 4:35. Ufunuo 4:11. 1 Timotheo 6:15.* ***57.*** *Waebrania 4:13.* ***58.*** *Warumi 11:33,34. Zaburi 147:5.* ***59.*** *Kutoka 11:5. Matendo 15:18.* ***60.*** *Zaburi 145:17. Warumi 7:12.* ***61.*** *Ufunuo 5:12-14.*

III. Katika umoja wa Uungu kuna Nafsi tatu, za kiini kimoja, nguvu moja na umilele mmoja: Mungu Baba, Mungu Mwana na Mungu Roho Mtakatifu. Baba hazaliwi wala hajatoka kwa mtu yeyote; Mwana anazaliwa milele kutoka kwa Baba; Roho

Mtakatifu anatoka milele kutoka kwa Baba na Mwana.

62. *Mathayo 3:16,17. Mathayo 28:19. 2 Wakorintho 13:14.* ***63.*** *Yohana 1:14. Yohana 1:18.* ***64.*** *Yohana 15:26. Wagalatia 4:6.*

3. Ya Amri ya Milele ya Mungu

I. Mungu, tangu milele yote, kwa shauri lenye hekima na utakatifu mkuu la mapenzi yake mwenyewe, aliamuru kwa uhuru na bila kubadilika yote yanayotokea. Hata hivyo, kwa namna ambayo yeye si mwandishi wa dhambi, wala anavunja mapenzi ya viumbe, wala ananyima uhuru au uwezekano wa sababu za pili, bali anazithibitisha.

65. *Waefeso 1:11. Warumi 9:15. Warumi 9:18. Warumi 11:33. Waebrania 6:17.* ***66.*** *Yakobo 1:13. 1 Yohana 1:5.* ***67.*** *Mathayo 17:12. Yohana 19:11. Matendo 2:23. Matendo 4:17-28. Mithali 16:33.*

II. Ingawa Mungu anajua yote yanayoweza kutokea chini ya hali zote zinazowezekana; hata hivyo, hajaamuru chochote kwa sababu aliona mbele yake kuwa kitakavyokuwa, au kama kitakavyotokea chini ya hali hizo.

68. *1 Samweli 23:11,12. Mathayo 11:21,23. Matendo 15:18.* ***69.*** *Warumi 9:13. Warumi 9:11. Warumi 9:16. Warumi 9:18.*

III. Kwa amri ya Mungu, na kwa ajili ya udhihirisho wa utukufu wake, baadhi ya wanadamu na malaika wameamuriwa kabla kwa ajili ya uzima wa milele, na wengine wamewekwa tayari kwa ajili ya mauti ya milele.

70. *1 Timotheo 5:21. Mathayo 25:41.* ***71.*** *Warumi 9:22,23. Waefeso 1:5,6. Mithali 16:4.*

IV. Hawa malaika na wanadamu, walioamuriwa kabla na kuwekwa tayari, wamewekwa alama mahususi na bila kubadilika; na idadi yao ni hakika na dhahiri, kwamba haiwezi kuongezwa wala kupunguzwa.

72. *Yohana 13:18. 2 Timotheo 2:19.*

V. Wale ambao wamewekwa tayari kwa ajili ya uzima, Mungu, kabla ya kuwekwa misingi ya ulimwengu, kwa shauri lake la milele na lisilobadilika, na uamuzi wake wa siri na wema wake, amewachagua katika Kristo kwa ajili ya utukufu wa milele, kwa neema yake tu, si kwa sababu ya mtazamo wa imani au matendo mema, au uvumilivu ndani yao, au kitu kingine chochote katika kiumbe, kama masharti au sababu zinazomsukuma, bali yote ni kwa ajili ya sifa ya neema yake yenye utukufu.

73. *Waefeso 1:4. Waefeso 1:9. Waefeso 1:11. Warumi 8:30. 2 Timotheo 1:9. 1 Wathesalonike 5:9.* ***74.*** *Warumi 9:11. Warumi 9:13. Warumi 9:16. Waefeso 1:4. Waefeso 1:9.* ***75.*** *Waefeso 1:6. Waefeso 1:12.*

VI. Kama vile Mungu alivyowateua wateule kwa utukufu, ndivyo pia, kwa shauri la milele na la bure kabisa la mapenzi yake, aliamuru njia zote za kufikia hilo. Kwa

hiyo, wateule, wakiwa wameanguka katika Adamu, wanakombolewa na Kristo, wanaitwa kwa ufanisi kwa imani katika Kristo na Roho wake anayetenda kwa wakati wake, wanahesabiwa haki, wanapitishwa, wanatakaswa, na kwa nguvu yake wanahifadhiwa kwa ajili ya wokovu kwa njia ya imani. Hakuna wengine wanaokombolewa na Kristo, wanaoitwa kwa ufanisi, wanahesabiwa haki, wanapitishwa, wanatakaswa na kuokolewa, ila wateule tu.

76. *1 Petro 1:2. Waefeso 1:4,5. Waefeso 2:10. 2 Wathesalonike 2:13.* ***77.*** *1 Wathesalonike 5:9,10. Tito 2:14.* ***78.*** *Warumi 8:30. Waefeso 1:5 . 2 Wathesalonike 2:13.* ***79.*** *1 Petro 1:5.* ***80.*** *Yohana 17:9. Yohana 6:64,65. Warumi 8:28-39. Yohana 10:26. Yohana 8:47. 1 Yohana 2:19 .*

VII. Kwa wengine wa wanadamu, kwa sababu ya dhambi yao, ilimpendeza Mungu kuwapuuza na kuwaagiza kwa aibu na hasira, kwa shauri lisilochunguzika la mapenzi yake mwenyewe, ambalo kwa hilo anatoa au anazuia rehema kama anavyotaka, kwa ajili ya utukufu wa uweza wake mkuu juu ya viumbe, na kwa ajili ya sifa ya haki yake yenye utukufu.

81. *Mathayo 11:25,26. Warumi 9:17,18. Warumi 9:21,22. 2 Timotheo 2:19,20. 1 Petro 2:8.*

VIII. Fundisho la siri hii ya juu ya uamuzi wa Mungu linapaswa kushughulikiwa kwa busara maalum na uangalifu, ili watu, wakizingatia mapenzi ya Mungu yaliyofunuliwa katika Neno lake, na kujitiisha kwa utii wake, waweze, kwa uhakika wa wito wao wenye ufanisi, kuwa na hakika ya kuchaguliwa kwao milele. Kwa hiyo fundisho hili linapaswa kuwa sababu ya sifa, heshima na mshangao kwa Mungu, na ya unyenyekevu, bidii na faraja nyingi kwa wote wanaolitii injili kwa dhati.

82. *Warumi 9:20. Warumi 11:33. Kumbukumbu la Torati 29:29.* ***83.*** *2 Petro 1:10.* ***84.*** *Waefeso 1:6.* ***85.*** *Warumi 11:5,6. Warumi 11:20. 2 Petro 1:10. Warumi 8:33. Luka 10:20.*

4. Ya Uumbaji

I. Ilimpendeza Mungu Baba, Mwana na Roho Mtakatifu, kwa ajili ya udhihirisho wa utukufu wa nguvu zake za milele, hekima yake na wema wake, kuumba au kufanya ulimwengu na vyote vilivyomo, kwa namna inayoonekana na isiyoonekana, katika kipindi cha siku sita, na vyote vilikuwa vyema sana.

86. *Waebrania 1:2. Yohana 1:2,3. Mwanzo 1:2. Ayubu 26:13. Ayubu 38:4.* ***87.*** *Warumi 1:20. Yeremia 10:12. Zaburi 104:24. Zaburi 33:5,6 .* ***88.*** *Waebrania 11:3. Mwanzo 1:1-31. Wakolosai 1:16.*

II. Baada ya Mungu kuumba viumbe vingine, alimuumba mwanadamu, mwanamume na mwanamke, akiwa na nafsi yenye akili na isiyokufa, akijaliwa maarifa, haki na utakatifu wa kweli, akiwa na sheria ya Mungu iliyoandikwa moyoni mwake, na uwezo wa kuitimiza, lakini chini ya uwezekano wa kukosa, kuwaachia uhuru wa

mapenzi yao wenyewe, ambao ulikuwa unabadilika. Mbali na sheria iliyoandikwa moyoni mwao, walipokea amri ya kutokula tunda la mti wa ujuzi wa mema na mabaya; walipokuwa wakitii amri hii, walifurahia ushirika na Mungu, na walipewa ruhusa ya kutumia viumbe kwa namna inayofaa.

89. *Mwanzo 1:27.* ***90.*** *Mwanzo 2:7. Luka 23:43. Mhubiri 12:7. Mathayo 10:28.* ***91.*** *Mwanzo 1:26. Wakolosai 3:10. Waefeso 4:24.* ***92.*** *Warumi 2:14,15.* ***93.*** *Mhubiri 7:29.* ***94.*** *Mwanzo 3:6. Mhubiri 7:29.* ***95.*** *Mwanzo 2:17.* ***96.*** *Mwanzo 1:26,28.*

5. Ya Majaliwa

I. Mungu, mwumba mkuu wa vitu vyote, anavihifadhi, kuvitawala, kuviweka na kuvitawala kwa majaliwa yake matakatifu na yenye hekima na uweza, viumbe vyote, matendo yao na mambo yote yanayotokea, kutoka kubwa hadi dogo, kwa njia ya ujuzi wake usio na makosa na shauri lake lisilobadilika na lisilo na makosa, kwa ajili ya sifa ya utukufu wa hekima yake, nguvu zake, haki yake, wema wake na rehema yake.

97. *Waebrania 1:3.* ***98.*** *Danieli 4:34,35. Zaburi 135:6. Matendo 17:25,26. Matendo 17:28.* ***99.*** *Mathayo 10:29-31.* ***100.*** *Mithali 15:3. Zaburi 104:24. Zaburi 145:17.* ***101.*** *Matendo 15:18. Zaburi 94:8-11.* ***102.*** *Waefeso 1:11. Zaburi 33:10,11.* ***103.*** *Isaya 63:14. Waefeso 3:10 . Warumi 9:17. Mwanzo 45:7.*

II. Ingawa katika uhusiano wa sababu za kwanza, Mungu ni mtawala kabisa na anajua mambo yote na kuyaamuru, hata hivyo, kwa sababu hiyo hiyo, anaamuru kwamba sababu za pili ziwe na uhakika na uwezekano wao wenyewe; na kwa maana hii anavibadilisha, kuzitumia na kuziwekea mipaka kwa namna inayompendeza.

104. *Matendo 2:23.* ***105.*** *Mwanzo 8:22. Yeremia 31:35. Kutoka 21:13 . Kumbukumbu la Torati 19:5. 1 Wafalme 22:28,34. Isaya 10:6,7.*

III. Mungu, katika majaliwa yake ya kawaida, hutumia njia za kawaida; hata hivyo, yeye ni huru kufanya bila njia hizo, juu ya njia hizo na kinyume na njia hizo, anapoona inafaa.

106. *Matendo 27:31. Matendo 27:44. Isaya 55:10,11.* ***107.*** *Hosea 1:7 . Mathayo 4:4. Ayubu 34:10.* ***108.*** *Warumi 4:19-21.* ***109.*** *2 Wafalme 6:6. Danieli 3:27.*

IV. Nguvu zake, hekima yake isiyochunguzika na wema wake usio na kipimo vinajidhihirisha kwa namna hiyo katika majaliwa yake, hata kufikia anguko la kwanza na dhambi zote nyingine za malaika na wanadamu; na si kwa ruhusa tu, bali kwa kuziwekea mipaka kwa hekima kuu na uweza mkuu, kuzipanga na kuzitawala kwa namna mbalimbali katika utawala mwingi kwa ajili ya makusudi yake matakatifu; lakini kwa namna ambayo uovu unatoka kwa kiumbe tu, na si kwa Mungu, ambaye ni mtakatifu kabisa na mwenye haki kabisa, wala hawezi kuwa mwandishi au mwenye kuidhinisha dhambi.

110. *Warumi 9:32,33. 2 Samweli 24:1. 1 Mambo ya Nyakati 21:1. 1 Wafalme 22:22,23. 1 Mambo ya Nyakati 10:4.* ***111.*** *Matendo 14:16.* ***112.*** *Zaburi 76:10. 2 Wafalme 19:28.* ***113.*** *Mwanzo 50:20. Isaya 10:6,7. Isaya 10:12.* ***114.*** *Yakobo 1:13. 1 Yohana 2:16. Zaburi 50:21 .*

V. Mungu mwenye hekima kuu, haki na neema, mara nyingi huwaacha kwa kitambo watoto wake wenyewe wapatwe na majaribu mengi na uovu wa mioyo yao wenyewe, ili kuwaadhibu kwa dhambi zao za awali, au kuwafunulia nguvu iliyofichika ya uovu na udanganyifu wa mioyo yao, ili wanyenyekee; na kuwainua wapate kumtegemea yeye kwa karibu zaidi na kwa daima kwa ajili ya msaada wao, na kuwafanya waangalifu zaidi dhidi ya nafasi zote za baadaye za dhambi, na kwa ajili ya makusudi mengine mbalimbali ya haki na matakatifu.

115. *2 Mambo ya Nyakati 32:25,26,31. 2 Samweli 24:1.* ***116.*** *2 Wakorintho 12:7,8,9. Zaburi 77:1. Zaburi 77:10. Zaburi 77:12. Yohana 21:15,16.*

VI. Bali kwa watu waovu na wasiomcha Mungu, ambao Mungu, kama hakimu mwenye haki, kwa sababu ya dhambi zao za awali, huwapofusha na kuwatia ugumu; kwao yeye si tu anazuia neema yake, ambayo kwayo wangeweza kuangazwa katika akili zao na kutendewa kazi mioyoni mwao; bali pia mara nyingine huondoa karama walizokuwa nazo; na huwaweka wazi kwa mambo ambayo uovu wao unafanya kuwa nafasi ya dhambi; na zaidi ya hayo, huwaachia tamaa zao wenyewe, majaribu ya ulimwengu, na nguvu za Shetani; hivyo hutokea kwamba wanajifanya wagumu wenyewe, hata chini ya njia hizo hizo ambazo Mungu huzitumia kwa ulaini wa wengine.

117. *Warumi 1:24. Warumi 1:26. Warumi 1:28. Warumi 11:7,8.* ***118.*** *Kumbukumbu la Torati 29:4.* ***119.*** *Mathayo 13:12. Mathayo 25:29 .* ***120.*** *Kumbukumbu la Torati 2:30. 2 Wafalme 8:12,13.* ***121.*** *Zaburi 81:11,12. 2 Wathesalonike 2:10-12.* ***122.*** *Kutoka 7:3. Kutoka 8:32. 2 Wakorintho 2:15,16. 1 Petro 2:7,8.*

VII. Kama vile majaliwa ya Mungu kwa ujumla yanavyowafikia viumbe vyote, ndivyo pia, kwa namna ya pekee kabisa, yanautunza kanisa lake, na kuvipanga vitu vyote kwa ajili ya wema wake.

123. *1 Timotheo 4:10. Amosi 9:8,9. Warumi 8:28. Isaya 43:14. Isaya 43:3-5.*

6. Ya Anguko la Mwanadamu, ya Dhambi na Adhabu Yake

I. Baba zetu wa kwanza, waliposhawishiwa na ujanja na majaribu ya Shetani, walitenda dhambi kwa kula tunda lililokatazwa. Mungu, kwa shauri lake la hekima, alipendezwa kuruhusu dhambi hii, akiwa amekusudia kuitumia kwa ajili ya utukufu wake mwenyewe.

124. *Mwanzo 3:13. 2 Mambo ya Nyakati 11:3.* ***125.*** *Warumi 11:32.*

II. Kwa dhambi hii walianguka kutoka haki yao ya awali na ushirika wao na Mungu, na hivyo wakawa wamekufa katika dhambi, na kutiwa unajisi kabisa katika uwezo wote na sehemu zote za roho na mwili.

126. *Mwanzo 3:6-8. Mhubiri 7:29.* ***127.*** *Warumi 3:23.* ***128.*** *Mwanzo 2:17. Waefeso 2:1.* ***129.*** *Mwanzo 6:5. Yeremia 17:9. Tito 1:15.*

III. Wakiwa ndio mzizi wa wanadamu wote, hatia ya dhambi hii ilihesabiwa, na kifo katika dhambi na asili iliyoharibika ikapitishwa kwa wazao wao wote wanaotokana nao kwa njia ya kawaida ya uzazi.

130. *Mwanzo 1:27,28. Mwanzo 2:16,17. Matendo 17:26.* ***131.*** *Zaburi 51:5. Mwanzo 5:3. Ayubu 14:4. Ayubu 15:14.*

IV. Kutoka uovu huu wa asili, ambao kwa huo hatuwezi kabisa, tumelemazwa, na kufanywa kinyume na wema wote, na kuelekezwa kabisa kwenye uovu wote, hutokea makosa yote halisi.

132. *Warumi 3:10-12. Warumi 5:6. Warumi 8:7. Warumi 7:18. Wakolosai 1:21.* ***133.*** *Mwanzo 6:5. Mwanzo 8:21. Warumi 3:10-12.* ***134.*** *Yakobo 1:14,15. Waefeso 2:2,3.*

V. Uovu huu wa asili, wakati wa maisha haya, unaendelea kubaki ndani ya wale waliozaliwa upya; na ingawa kwa njia ya Kristo umesamehewa na kuuawa, hata hivyo wenyewe, pamoja na matendo yake yote, ni dhambi kweli na halisi.

135. *1 Yohana 1:8-10. Warumi 7:14. Warumi 7:17,18.* ***136.*** *Warumi 7:5. Warumi 7:7,8.*

VI. Kila dhambi, ya asili na halisi, ikiwa ni uvunjaji wa sheria ya haki ya Mungu, na kinyume nayo, kwa asili yake huleta hatia juu ya mwenye dhambi, ambapo anafungwa chini ya ghadhabu ya Mungu, na laana ya sheria, na hivyo kufanywa chini ya mauti, pamoja na taabu zote za kiroho, za muda, na za milele.

137. *1 Yohana 3:4.* ***138.*** *Warumi 2:15. Warumi 3:9.* ***139.*** *Waefeso 2:3.* ***140.*** *Wagalatia 3:10.* ***141.*** *Warumi 6:23.* ***142.*** *Waefeso 4:18.* ***143.*** *Warumi 8:20. Maombolezo 3:39.* ***144.*** *Mathayo 25:41. 2 Wathesalonike 1:9.*

7. Ya Agano la Mungu na Mwanadamu

I. Umbali kati ya Mungu na kiumbe ni mkubwa kiasi kwamba, ingawa viumbe wenye akili wanapaswa kumtii Mungu kama Muumba wao, hata hivyo hawangeweza kamwe kumfurahia yeye kama heri na thawabu yao, isipokuwa kwa njia ya kujishusha kwa hiari kwa upande wa Mungu, ambako amependezwa kukudhihirisha kwa njia ya agano.

145. *Isaya 40:13-17. Ayubu 9:32,33. 1 Samweli 2:25. Zaburi 113:5,6. Zaburi 100:2,3. Ayubu 22:2,3. Ayubu 35:7,8. Matendo 17:24,25.*

II. Agano la kwanza lililofanywa na mwanadamu lilikuwa agano la matendo, ambalo Adamu alipewa ahadi ya uzima, na ndani yake uzao wake, kwa sharti la utii kamili wa kibinafsi.

146. *Wagalatia 3:12.* ***147.*** *Warumi 10:5. Warumi 5:12-20.* ***148.*** *Mwanzo 2:17. Wagalatia 3:10.*

III. Mwanadamu, kwa anguko lake, alijifanya asiweze kuwa na uzima kwa njia ya agano la matendo. Basi Mungu alipendezwa kufanya agano la pili, linaloitwa kwa kawaida agano la neema; ambalo Mungu anatoa kwa wanadamu waliopotea uzima na wokovu kwa njia ya Yesu Kristo, akidai kutoka kwao imani ndani yake ili waokolewe; na anaahidi kutoa Roho wake Mtakatifu kwa wote waliowekwa tayari kwa ajili ya uzima, kuwapa mapenzi na uwezo wa kuamini.

149. *Wagalatia 3:21. Warumi 8:3. Warumi 3:20,21. Isaya 42:6.* ***150.*** *Yohana 3:16. Marko 16:15,16. Warumi 10:6. Warumi 10:9. Wagalatia 3:11.* ***151.*** *Ezekieli 36:26,27. Yohana 6:44,45.*

IV. Agano hili la neema mara nyingi linaonyeshwa katika Maandiko kwa jina la wosia, kwa kurejelea kifo cha Yesu Kristo, mtoa-wosia, na urithi wa milele, pamoja na vitu vyote vinavyohusiana nao, vilivyoachiwa ndani yake.

152. *Waebrania 9:15-17. Waebrania 7:22. Luka 22:20. 1 Wakorintho 11:25.*

V. Agano hili lilikuwa likisimamiwa kwa namna tofauti katika nyakati za sheria na za injili. Chini ya sheria, lilisimamiwa kwa ahadi, unabii, dhabihu, tohara, mwana-kondoo wa Pasaka na alama na maagizo mengine yaliyotolewa kwa watu wa Kiyahudi, ambayo yote yalimwashiria kimbele Kristo atakayekuja; nayo kwa wakati huo yalitosha na yalikuwa na ufanisi, kwa utendaji wa Roho, kuwafundisha na kuwajenga wateule katika imani kwa Masihi aliyeahidiwa, ambaye kwa njia yake walipata msamaha kamili wa dhambi na wokovu wa milele. Agano hili linaitwa Agano la Kale.

153. *2 Wakorintho 3:6-9.* ***154.*** *Waebrania 8:1-13. Waebrania 9:1-28. Waebrania 10:1-39. Warumi 4:11. Wakolosai 2:11,12. 1 Wakorintho 5:7.* ***155.*** *1 Wakorintho 10:1-4. Waebrania 11:13. Yohana 8:56.* ***156.*** *Wagalatia 3:7-9. Wagalatia 3:14.*

VI. Chini ya injili, wakati Kristo, ambaye ndiye kiini cha agano, alipokuja, maagizo ambayo kwa njia yake agano linatawaliwa ni mahubiri ya neno na usimamizi wa sakramenti za ubatizo na meza ya Bwana; ambazo, ingawa ni chache kwa idadi na zinasimamiwa kwa usahili zaidi na kwa utukufu mdogo wa nje, hata hivyo, ndani yake agano hili linatolewa kwa ukamilifu zaidi, kwa uthibitisho zaidi na kwa ufanisi wa kiroho zaidi, kwa mataifa yote, Wayahudi na watu wa Mataifa pia. Agano hili linaitwa Agano Jipya. Kwa hiyo hakuna maagano mawili ya neema yanayotofautiana kwa kiini, bali ni moja na lilelile, likisimamiwa kwa namna mbalimbali.

157. *Wakolosai 2:17.* ***158.*** *Mathayo 28:19,20.* ***159.*** *Waebrania 12:22-26.* ***160.*** *Mathayo 28:19. Waefeso 2:15-19.* ***161.*** *Luka 22:20.* ***162.*** *Zaburi 32:1. Wagalatia 3:14,16. Warumi 3:21-23. Warumi 3:30. Waebrania 13:8.*

8. Ya Kristo Mpatanishi

I. Ilimpendeza Mungu, kwa shauri lake la milele, kumchagua na kuamuru Bwana Yesu, Mwana wake wa pekee, awe Mpatanishi kati ya Mungu na wanadamu; ambaye ni Nabii, Kuhani na Mfalme, na Kichwa na Mwokozi wa kanisa lake, mrithi wa vitu vyote na hakimu wa ulimwengu; ambaye alimpa tangu milele watu wawe wazao wake, na kwa wakati aliwakomboa na kuwaita, kuwahalalisha, kuwatakasa na kuwatukuza.

163. *Isaya 42:1. 1 Petro 1:19,20. Yohana 3:16. 1 Timotheo 2:5.* ***164.*** *Matendo 3:22.* ***165.*** *Waebrania 5:5,6.* ***166.*** *Zaburi 2:6. Luka 1:33.* ***167.*** *Waefeso 5:23.* ***168.*** *Waebrania 1:2.* ***169.*** *Matendo 17:31.* ***170.*** *Zaburi 22:30. Isaya 53:10. Yohana 17:6.* ***171.*** *Isaya 55:4,5. 1 Timotheo 2:6. 1 Wakorintho 1:30.*

II. Mwana wa Mungu, nafsi ya pili ya Utatu, akiwa Mungu wa kweli na wa milele, sawa na baba, alipowadia wakati ulioagizwa, alichukua asili ya mwanadamu, pamoja na sifa zake na udhaifu wake wa kawaida, lakini asiye na dhambi; akichukuliwa na Roho Mtakatifu katika tumbo la Bikira Maria, wa asili yake; hivyo asili mbili kamili na tofauti, uungu na ubinadamu, ziliunganishwa kwa namna isiyotengana katika mtu mmoja, bila kubadilishwa, kuchanganywa au kugawanywa. Mtu huyu ni Mungu na mwanadamu, hata hivyo Kristo si wawili, bali ni Kristo mmoja, Mpatanishi pekee kati ya Mungu na mwanadamu.

172. *Yohana 1:1. Yohana 1:14. 1 Yohana 5:20. Wagalatia 4:4. Wafilipi 2:6.* ***173.*** *Waebrania 2:14-17. Waebrania 4:15.* ***174.*** *Luka 1:27. Luka 1:35. Luka 1:31. Wagalatia 4:4.* ***175.*** *Luka 1:35. Wakolosai 2:9. Warumi 9:5. 1 Petro 3:18. 1 Timotheo 3:16.* ***176.*** *Warumi 1:3,4. 1 Timotheo 2:5.*

III. Bwana Yesu, katika asili yake ya kibinadamu iliyounganishwa hivyo na ya kiungu, alitakaswa na kupakwa mafuta na Roho Mtakatifu kupita kiasi; akiwa na ndani yake hazina zote za hekima na ujuzi, ambaye ndani yake ilimpendeza Baba kwamba ukamilifu wote ukae: ili, akiwa mtakatifu, asiye na hatia, asiyetiwa doa, na amejawa na neema na kweli, apate kuwa tayari kikamilifu kutimiza wadhifa wa Mpatanishi na Mdhamini. Wadhifa ambao hakujichukulia mwenyewe, bali aliitwa kwa huo na Baba yake; ambaye alitia nguvu zote na hukumu mikononi mwake, na kumwamuru kuutimiza.

177. *Zaburi 45:7. Yohana 3:34.* ***178.*** *Wakolosai 2:3.* ***179.*** *Wakolosai 1:19.* ***180.*** *Waebrania 7:26. Yohana 1:14.* ***181.*** *Matendo 10:38. Waebrania 7:22. Waebrania 12:24.* ***182.*** *Waebrania 5:4,5.* ***183.*** *Yohana 5:22. Yohana 5:27. Mathayo 28:18. Matendo 2:36.*

IV. Bwana Yesu, kwa hali yake ya kujinyenyekesha, alizaliwa chini ya sheria, akitimiza kikamilifu sheria hiyo; akivumilia mateso makali zaidi ya nafsi yake hasa, na maumivu makali zaidi ya mwili wake; alisulubiwa na kufa, akazikwa, akabaki chini ya uweza wa kifo na hakuona uharibifu. Siku ya tatu alifufuka kutoka kwa wafu, kwa nguvu ile ile aliyokuwa nayo kabla ya kifo chake, akichukua mwili ule ule,

ambao haukuwa umeharibika; na pia alipaa mbinguni, ambako anakaa mkono wa kuume wa Baba, akiwaombea watu wake; na atarudi kuhukumu wanadamu na malaika mwishoni mwa ulimwengu.

184. *Zaburi 40:7,8. Waebrania 10:5. Yohana 10:18. Waebrania 10:10 . Wafilipi 2:8.* ***185.*** *Wagalatia 4:4.* ***186.*** *Mathayo 3:15. Mathayo 5:17.* ***187.*** *Mathayo 26:37,38. Mathayo 27:46. Luka 22:44.* ***188.*** *Mathayo 26:1-75. Mathayo 27:1-66.* ***189.*** *Wafilipi 2:8.* ***190.*** *Matendo 2:23,24. Matendo 2:27. Matendo 13:37. Warumi 6:9.* ***191.*** *1 Wakorintho 15:3,4.* ***192.*** *Yohana 20:25. Yohana 20:27.* ***193.*** *Marko 16:19.* ***194.*** *Warumi 8:34. Waebrania 7:25. Waebrania 9:24.* ***195.*** *Mathayo 13:40-42. Warumi 14:9,10.*

V. Bwana Yesu, kwa utii wake mkamilifu na dhabihu ya nafsi yake, ambayo kwa Roho wa milele aliitoa mara moja kwa Mungu, alikidhi kikamilifu haki ya Baba yake; na alinunua si upatanisho tu, bali urithi wa milele katika ufalme wa mbinguni, kwa ajili ya wale wote ambao Baba amempa.

196. *Warumi 5:19. Waebrania 9:14. Waebrania 9:16. Waebrania 10:14. Waefeso 5:2. Warumi 3:25,26.* ***197.*** *Danieli 9:24,26. Wakolosai 1:19,20.*

VI. Ingawa kazi ya ukombozi haikutimizwa kikamilifu na Kristo mpaka baada ya kuwa mwili, hata hivyo nguvu, ufanisi na faida zake zilifikishwa kwa wateule, katika vizazi vyote mfululizo tangu mwanzo wa ulimwengu, katika na kwa njia ya ahadi zile, vielelezo na dhabihu ambazo kwazo alifunuliwa, na kuonyeshwa kuwa mbegu ya mwanamke, ambaye angeponda kichwa cha nyoka, na Mwana-Kondoo aliyechinjwa tangu mwanzo wa ulimwengu, akiwa jana na leo yeye yule na milele.

198. *Wagalatia 4:4,5. Mwanzo 3:15. Ufunuo 13:8.*

VII. Kristo, katika kazi ya upatanisho, hutenda kwa mujibu wa asili zake zote mbili; kwa kila asili akitenda kile kilicho chake mwenyewe; hata hivyo, kwa sababu ya umoja wa nafsi yake, kile kilicho cha asili moja wakati mwingine, katika Maandiko, kinahusishwa na nafsi inayotajwa kwa asili nyingine.

199. *Waebrania 9:14. 1 Petro 3:18.* ***200.*** *Matendo 20:28. Yohana 3:13. 1 Yohana 3:16.*

VIII. Kwa wale wote ambao Kristo aliwanunulia ukombozi, yeye huutumia na kuuwasilisha kwao kwa hakika na kwa ufanisi; akiwaombea, na kuwafunulia, katika na kwa njia ya Neno, siri za wokovu; akiwashawishi kwa ufanisi kwa Roho wake ili waamini na kutii; na kuongoza mioyo yao kwa Neno lake na Roho wake; akishinda maadui wao wote kwa uweza wake wote na hekima yake, kwa namna na njia zinazolingana zaidi na utaratibu wake wa ajabu na usiochunguzika.

201. *Yohana 6:37. Yohana 6:39. Yohana 10:15,16.* ***202.*** *Yohana 2:1,2 . Warumi 8:34.* ***203.*** *Yohana 15:13,15. Waefeso 1:7-9. Yohana 17:6.* ***204.*** *Yohana 14:16. Yohana 17:17. Warumi 8:9,14. Warumi 15:18,19. 2 Wakorintho 4:13. Waebrania 12:2.* ***205.*** *Zaburi 110:1. 1 Wakorintho 15:25,26.*

9. Ya Uhuru wa Mapenzi

I. Mungu amejalia mapenzi ya mwanadamu uhuru huo wa asili, kwamba hayalazimishwi, wala hayaamuliwi kwa lazima kabisa ya asili kuelekea mema au mabaya.

206. *Mathayo 17:12. Yakobo 1:14. Kumbukumbu la Torati 30:19.*

II. Mwanadamu, katika hali yake ya kutokuwa na hatia, alikuwa na uhuru na uwezo wa kutaka na kutenda lile lililo jema na linalompendeza Mungu; lakini kwa namna inayoweza kubadilika, hata akaweza kuanguka kutoka humo.

207. *Mhubiri 7:29. Mwanzo 1:26.* ***208.*** *Mwanzo 2:16,17. Mwanzo 3:6*
.

III. Mwanadamu, kwa Anguko lake katika hali ya dhambi, amepoteza kabisa uwezo wote wa mapenzi kuelekea jambo lolote jema la kiroho linaloambatana na wokovu; hivi kwamba mwanadamu wa asili, akiwa amegeuka kabisa mbali na jema hilo, na amekufa katika dhambi, hawezi, kwa nguvu zake mwenyewe, kujigeuza mwenyewe, wala kujiandaa kwa ajili ya hilo.

209. *Warumi 5:6. Warumi 8:7. Yohana 15:5.* ***210.*** *Warumi 3:10,12.* ***211.*** *Wakolosai 2:13. Waefeso 2:1,5.* ***212.*** *Yohana 6:44,45. Waefeso 2:2-5.*

IV. Wakati Mungu anapomwongoa mwenye dhambi, na kumhamishia katika hali ya neema, humwacha huru kutoka utumwa wake wa asili chini ya dhambi, na, kwa neema yake peke yake, humwezesha kutaka na kutenda kwa hiari lile lililo jema kiroho; hata hivyo kwa namna ambayo, kwa sababu ya ufisadi wake uliobaki, hataki kikamilifu, wala peke yake, lile lililo jema, bali pia hutaka lile lililo baya.

213. *Wakolosai 1:13. Yohana 8:34,36.* ***214.*** *Wafilipi 2:13. Warumi 6:18,22.* ***215.*** *Wagalatia 5:17. Warumi 7:15,18,19,21,23.*

V. Mapenzi ya mwanadamu yanafanywa huru kikamilifu na bila kubadilika kuelekea jema tu, katika hali ya utukufu peke yake.

216. *Waefeso 4:13. Waebrania 12:23. 1 Yohana 3:2. Yuda 1:24.*

10. Ya Wito Wenye Ufanisi

I. Wale wote ambao Mungu amewaweka tayari kwa ajili ya uzima, na hao tu, hupendezwa, katika wakati wake alioupanga na kuukubali, kuwaita kwa ufanisi, kwa Neno lake na Roho wake, kutoka katika hali ile ya dhambi na mauti waliyo nayo kwa asili, kufikia neema na wokovu kwa Yesu Kristo: akiziangaza akili zao, kwa njia ya kiroho na ya kuokoa, ili waelewe mambo ya Mungu; akiwaondolea moyo wa jiwe, na kuwapa moyo wa nyama; akiyafanya upya mapenzi yao, na kwa uweza wake mkuu akiwaamuru kuelekea lile lililo jema; na akiwavuta kwa ufanisi kwa Yesu Kristo; hata hivyo kwa namna ambayo huja kwa hiari kabisa, wakiwa wamefanywa na neema yake kuwa radhi.

217. *Warumi 8:30. Warumi 11:7. Waefeso 1:10,11.* ***218.*** *2 Wathesalonike 2:13,14. 2 Wakorintho 3:3,6.* ***219.*** *Warumi 8:2. Waefeso 2:1-5. 2 Timotheo 1:9,10.* ***220.*** *Matendo 26:18. 1 Wakorintho 2:10,12.* ***221.*** *Ezekieli 36:26.* ***222.*** *Ezekieli 11:19. Wafilipi 2:13.* ***223.*** *Waefeso 1:19. Yohana 6:44,45.* ***224.*** *Wimbo Ulio Bora 1:4. Zaburi 110:3. Yohana 6:37. Warumi 6:16-18.*

II. Wito huu wenye ufanisi ni wa neema ya Mungu iliyo huru na maalum peke yake, si kwa sababu ya kitu chochote kilichoonekana mbele katika mwanadamu, ambaye ni tulivu kabisa katika jambo hilo, mpaka, akiwa amehuishwa na kufanywa upya na Roho Mtakatifu, anawezeshwa kwa hiyo kuujibu wito huu, na kuikubali neema inayotolewa na kufikishwa ndani yake.

225. *2 Timotheo 1:9. Tito 3:4,5. Waefeso 2:4,5,8,9. Warumi 9:11.* ***226.*** *1 Wakorintho 2:14. Warumi 8:7. Waefeso 2:5.* ***227.*** *Yohana 6:37 . Ezekieli 36:27. Yohana 5:25.*

III. Watoto wateule, wanaokufa wakiwa wachanga, huzaliwa upya na kuokolewa na Kristo kwa njia ya Roho, ambaye hutenda wakati, mahali, na kwa jinsi apendavyo. Vivyo hivyo pia ni watu wengine wote wateule ambao hawawezi kuitwa kwa nje kwa huduma ya Neno.

228. *Luka 18:15,16. Yohana 3:3,5.* ***229.*** *Yohana 3:8.* ***230.*** *1 Yohana 5:12. Matendo 4:12.*

IV. Wengine, wasiochaguliwa, ingawa wanaweza kuitwa kwa huduma ya Neno, na wanaweza kuwa na baadhi ya kazi za kawaida za Roho, hata hivyo kamwe hawaji kweli kwa Kristo, na kwa hiyo hawawezi kuokolewa: wala zaidi sana hawawezi watu wasiokiri dini ya Kikristo kuokolewa kwa njia nyingine yoyote, hata wawe na bidii kiasi gani kuratibu maisha yao kwa mujibu wa nuru ya asili, na sheria ya dini wanayoikiri; na kudai na kushikilia kwamba wanaweza ni bila uthibitisho wowote wa Neno la Mungu.

231. *Mathayo 22:14.* ***232.*** *Mathayo 7:22. Mathayo 13:20,21. Waebrania 6:4,5.* ***233.*** *Yohana 6:64-66. Yohana 8:24.* ***234.*** *Matendo 4:12. Yohana 14:6. Waefeso 2:12. Yohana 4:22. Yohana 17:3.* ***235.*** *2 Yohana 1:9-11. 1 Wakorintho 16:22. Wagalatia 1:6-8.*

11. Ya Kuhesabiwa Haki

I. Wale ambao Mungu huwaita kwa ufanisi, huwahesabia haki pia bure: si kwa kuwamiminia haki ndani yao, bali kwa kuwasamehe dhambi zao, na kwa kuwahesabu na kuwakubali watu wao kuwa wenye haki; si kwa sababu ya kitu chochote kilichotendwa ndani yao, au kilichotendwa nao, bali kwa ajili ya Kristo peke yake; si kwa kuwahesabia imani yenyewe, tendo la kuamini, au utii mwingine wowote wa kiinjili kuwa haki yao; bali kwa kuwahesabia utii na kutosheleza kwa Kristo, wao wakimpokea na kumtegemea yeye na haki yake kwa imani; imani ambayo hawana kwa nafsi zao wenyewe, bali ni zawadi ya Mungu.

236. *Warumi 8:30. Warumi 3:24.* ***237.*** *Warumi 4:5-8. 2 Wakorintho 5:19-21. Warumi 3:22,24,25,27,28.* ***238.*** *Matendo 10:44. Wagalatia 2:16. Wafilipi 3:9.*

II. Imani, hivyo ikimpokea na kumtegemea Kristo na haki yake, ndiyo chombo pekee cha kuhesabiwa haki; hata hivyo haipo peke yake katika mtu aliyehesabiwa haki, bali daima huambatana na neema nyingine zote za wokovu, wala si imani iliyokufa, bali hutenda kazi kwa upendo.

239. *Yohana 1:12. Warumi 3:28. Warumi 5:1.* ***240.*** *Yakobo 2:17,22,26. Wagalatia 5:6.*

III. Kristo, kwa utii wake na kifo chake, alilipa kikamilifu deni la wale wote waliohesabiwa haki hivyo, na alifanya kwa niaba yao utoshelezaji ufaao, wa kweli na kamili kwa haki ya Baba yake. Hata hivyo, kwa kuwa alitolewa na Baba kwa ajili yao, na utii wake na utoshelezaji wake vilikubaliwa badala yao, na yote mawili kwa hiari, si kwa sababu ya kitu chochote kilicho ndani yao, kuhesabiwa haki kwao ni kwa neema tu, ili haki kamili na neema tele ya Mungu zitukuzwe katika kuwahesabu haki wenye dhambi.

241. *Warumi 5:8,9,10,19. 1 Timotheo 2:5,6.* ***242.*** *Warumi 8:32.* ***243.*** *2 Wakorintho 5:21. Mathayo 3:17. Waefeso 5:2.* ***244.*** *Warumi 3:24. Waefeso 1:7.* ***245.*** *Warumi 3:26. Waefeso 2:7.*

IV. Mungu, tangu milele yote, aliamuru kuwahesabia haki wateule; na Kristo, katika utimilifu wa wakati, alikufa kwa ajili ya dhambi zao na kufufuka tena kwa ajili ya kuhesabiwa haki kwao; hata hivyo hawahesabiwi haki mpaka Roho Mtakatifu, kwa wakati ufaao, amtumie kwa hakika Kristo kwao.

246. *Wagalatia 3:8. 1 Petro 1:2,19,20. Warumi 8:30.* ***247.*** *Wagalatia 4:4. 1 Timotheo 2:6. Warumi 4:25.* ***248.*** *Wakolosai 1:21,22. Wagalatia 2:16.*

V. Mungu huendelea kusamehe dhambi za wale waliohesabiwa haki; na ingawa hawawezi kamwe kuanguka kutoka hali ya kuhesabiwa haki, hata hivyo wanaweza, kwa dhambi zao, kuanguka chini ya kutopendezwa kwa Baba, na wasirudishiwe nuru ya uso wake, mpaka wajinyenyekeze, wakiri dhambi zao, waombe msamaha, na kufanya upya imani na toba yao.

249. *Luka 22:32. Yohana 10:28. Waebrania 10:14.* ***250.*** *Zaburi 89:31-33. Zaburi 51:7-12.*

VI. Kuhesabiwa haki kwa waamini chini ya Agano la Kale kulikuwa, katika mambo haya yote, sawa kabisa na kuhesabiwa haki kwa waamini chini ya Agano Jipya.

251. *Wagalatia 3:9,13,14. Warumi 4:22-24. Waebrania 13:8.*

12. Ya Kupitishwa

I. Wale wote waliohesabiwa haki, Mungu huwakubalia, katika na kwa ajili ya Mwanawe wa pekee Yesu Kristo, kuwa washiriki wa neema ya kupitishwa: ambayo

kwayo huchukuliwa katika idadi, na kufurahia uhuru na haki za watoto wa Mungu; hupewa jina lake juu yao; hupokea Roho wa kupitishwa; hupata nafasi ya kukikaribia kiti cha enzi cha neema kwa ujasiri; huwezeshwa kulia, Aba, Baba; huhurumiwa, kulindwa, kutunzwa, na kurudiwa naye kama na baba; hata hivyo kamwe hawatupwi, bali hutiwa muhuri hadi siku ya ukombozi, na kurithi ahadi, wakiwa warithi wa wokovu wa milele.

252. *Waefeso 1:5. Wagalatia 4:4,5.* ***253.*** *Warumi 8:17. Yohana 1:12.* ***254.*** *Yeremia 14:9. Ufunuo 3:12.* ***255.*** *Warumi 8:15.* ***256.*** *Waefeso 3:12. Warumi 5:2.* ***257.*** *Wagalatia 4:6.* ***258.*** *Zaburi 103:13.* ***259.*** *Mathayo 6:30-32. 1 Petro 5:7.* ***260.*** *Waebrania 12:6.* ***261.*** *Maombolezo 3:31.* ***262.*** *Waefeso 4:30.* ***263.*** *Waebrania 6:12.* ***264.*** *1 Petro 1:3,4. Waebrania 1:14.*

13. Ya Utakaso

I. Wale walioitwa kwa ufanisi na kuzaliwa upya, wakiwa na moyo mpya na roho mpya iliyoumbwa ndani yao, hutakaswa zaidi, kwa hakika na kibinafsi, kwa nguvu ya kifo na ufufuo wa Kristo, kwa Neno lake na Roho wake wanaokaa ndani yao; utawala wa mwili wote wa dhambi huvunjwa, na tamaa zake mbalimbali hudhoofishwa na kufishwa zaidi na zaidi, nao huhuishwa na kuimarishwa zaidi na zaidi, katika neema zote za wokovu, kwa ajili ya kutenda utakatifu wa kweli, ambao bila huo hakuna mtu atakayemwona Bwana.

265. *1 Wakorintho 6:11. Warumi 6:5,6.* ***266.*** *Yohana 17:17. Waefeso 5:26. 2 Wathesalonike 2:13.* ***267.*** *Warumi 6:6,14.* ***268.*** *Wagalatia 5:24. Warumi 8:13.* ***269.*** *Wakolosai 1:11. Waefeso 3:16-19.* ***270.*** *2 Wakorintho 7:1. Waebrania 12:14.*

II. Utakaso huu upo katika mwanadamu mzima, hata hivyo haujakamilika katika maisha haya: bado hubaki mabaki fulani ya ufisadi katika kila sehemu, ambapo hutokea vita vya kudumu na visivyoweza kupatanishwa, mwili ukitamani kinyume na Roho, na Roho kinyume na mwili.

271. *1 Wathesalonike 5:23.* ***272.*** *1 Yohana 1:10. Warumi 7:18,23.* ***273.*** *Wagalatia 5:17. 1 Petro 2:11.*

III. Katika vita hivyo, ingawa ufisadi uliobaki unaweza kwa muda kushinda sana, hata hivyo, kwa ugavi wa daima wa nguvu kutoka kwa Roho wa Kristo anayetakasa, sehemu iliyozaliwa upya hushinda: na hivyo watakatifu hukua katika neema, wakikamilisha utakatifu katika kumcha Mungu.

274. *Warumi 7:23.* ***275.*** *Warumi 6:14. 1 Yohana 5:4.* ***276.*** *2 Petro 3:18. 2 Wakorintho 3:18.* ***277.*** *2 Wakorintho 7:1.*

14. Ya Imani Iiokoayo

I. Neema ya imani, ambayo kwayo wateule huwezeshwa kuamini kwa ajili ya wokovu wa nafsi zao, ni kazi ya Roho wa Kristo mioyoni mwao; na kwa kawaida hutendwa kwa huduma ya Neno: ambayo kwayo pia, na kwa usimamizi wa sakramenti, na sala, huongezeka na kuimarishwa.

278. *Waebrania 10:39.* ***279.*** *2 Wakorintho 4:13. Waefeso 1:17-19. Waefeso 2:8.* ***280.*** *Warumi 10:14,17.* ***281.*** *1 Petro 2:2. Matendo 20:32.*

II. Kwa imani hii, Mkristo huamini kuwa kweli chochote kilichofunuliwa katika Neno, kwa sababu ya mamlaka ya Mungu mwenyewe anayesema humo; na hutenda kwa namna tofauti, kulingana na kile ambacho kila kifungu mahususi kina; akitoa utii kwa amri, akitetemeka kwa vitisho, na akizikumbatia ahadi za Mungu kwa maisha haya, na yale yatakayokuja. Lakini matendo makuu ya imani ya wokovu ni kukubali, kupokea, na kumtegemea Kristo peke yake kwa ajili ya kuhesabiwa haki, kutakaswa, na uzima wa milele, kwa uwezo wa agano la neema.

282. *Yohana 4:42. 1 Wathesalonike 2:13.* ***283.*** *Warumi 16:26.* ***284.*** *Isaya 66:2.* ***285.*** *Waebrania 11:13. 1 Timotheo 4:8.* ***286.*** *Yohana 1:12 . Matendo 16:31. Wagalatia 2:20. Matendo 15:11.*

III. Imani hii ina tofauti za kiwango, dhaifu au yenye nguvu; inaweza mara nyingi na kwa njia nyingi kushambuliwa na kudhoofishwa, lakini hupata ushindi; ikikua kwa wengi hadi kufikia hakika kamili kupitia Kristo, ambaye ndiye mwanzilishi na mkamilishaji wa imani yetu.

287. *Waebrania 5:13,14. Warumi 4:19,20. Mathayo 6:30. Mathayo 8:10.* ***288.*** *Luka 22:31,32. Waefeso 6:16. 1 Yohana 5:4,5.* ***289.*** *Waebrania 6:11,12. Waebrania 10:22. Wakolosai 2:2.* ***290.*** *Waebrania 12:2.*

15. Ya Toba kwa Uzima

I. Toba kwa ajili ya uzima ni neema ya kiinjili, ambayo mafundisho yake yanapaswa kuhubiriwa na kila mhudumu wa injili, kama vile mafundisho ya imani katika Kristo.

291. *Matendo 11:18. Zekaria 12:10.* ***292.*** *Luka 24:47. Marko 1:15. Matendo 20:21.*

II. Kwayo mwenye dhambi, akiwa ameona na kuhisi, si tu hatari, bali pia uchafu na uchukizo wa dhambi zake, kama zinavyopingana na asili takatifu na sheria ya haki ya Mungu, na akitambua rehema yake katika Kristo kwa wale wanaotubu, huhuzunika kwa ajili ya dhambi zake na kuzichukia, hata akageuka kutoka kwazo zote kumwelekea Mungu, akikusudia na kujitahidi kuenenda naye katika njia zote za amri zake.

293. *Ezekieli 18:30,31. Ezekieli 36:31. Isaya 30:22. Zaburi 51:4. Yeremia 31:18,19.* ***294.*** *Zaburi 119:6,59,106. Luka 1:6. 2 Wafalme*

23:25.

III. Ingawa toba haipaswi kutegemewa kama utoshelezaji wowote wa dhambi, au sababu yoyote ya msamaha wake, ambao ni tendo la neema huru ya Mungu katika Kristo; hata hivyo ni ya lazima kiasi hicho kwa wenye dhambi wote, hata hakuna awezaye kutarajia msamaha bila hiyo.

295. *Ezekieli 36:31. Ezekieli 16:61-63.* ***296.*** *Hosea 14:2,4. Warumi 3:24. Waefeso 1:7.* ***297.*** *Luka 13:3,5. Matendo 17:30,31.*

IV. Kama vile hakuna dhambi ndogo kiasi ambacho haistahili laana; ndivyo pia hakuna dhambi kubwa kiasi ambacho kinaweza kuwaletea laana wale wanaotubu kwa kweli.

298. *Warumi 6:23. Mathayo 12:36. Warumi 5:12.* ***299.*** *Isaya 55:7. Warumi 8:1. Isaya 1:16,18.*

V. Wanadamu hawapaswi kuridhika na toba ya jumla tu, bali ni wajibu wa kila mtu kujitahidi kutubu dhambi zake mahususi, moja baada ya nyingine.

300. *Zaburi 51:13. Luka 19:8. 1 Timotheo 1:13,15.*

VI. Kama vile kila mtu analazimika kufanya ukiri wa faragha wa dhambi zake mbele za Mungu, akiomba msamaha wake, ambao kwao, na kwa kuziacha dhambi hizo, atapata rehema: vivyo hivyo yeye anayemkwaza ndugu yake, au kanisa la Kristo, anapaswa kuwa radhi, kwa ukiri wa faragha au wa hadhara na huzuni kwa ajili ya dhambi yake, kuwatangazia toba yake wale walioudhika; ambao kisha wanapaswa kupatanishwa naye, na kwa upendo kumpokea.

301. *Zaburi 32:5,6. Zaburi 51:4,5,7,9,14.* ***302.*** *Mithali 28:13. 1 Yohana 1:9.* ***303.*** *Yakobo 5:16. Luka 17:3,4. Yoshua 7:19. Zaburi 51:1-19.* ***304.*** *2 Wakorintho 2:8.*

16. Ya Matendo Mema

I. Matendo mema ni yale tu ambayo Mungu ameamuru katika Neno lake takatifu, wala si yale ambayo, bila uthibitisho wa Neno hilo, huvumbuliwa na wanadamu kwa bidii ya kipofu, au kwa kisingizio chochote cha nia njema.

305. *Mika 6:8. Waebrania 13:21. Warumi 12:2.* ***306.*** *Mathayo 15:9. Isaya 29:13. 1 Petro 1:18. Warumi 10:2.*

II. Matendo haya mema, yanayotendwa kwa utii wa amri za Mungu, ni matunda na ushahidi wa imani ya kweli na hai: na kwa hayo waamini huonyesha shukrani zao, huimarisha uhakika wao, hujenga ndugu zao, hupamba ukiri wa injili, hufunga vinywa vya wapinzani, na humtukuza Mungu, ambaye ni kazi yake, walioumbwa katika Kristo Yesu kwa ajili ya hilo, ili, wakiwa na tunda lao kwa utakatifu, wapate mwisho wake, uzima wa milele.

307. *Yakobo 2:18,22.* ***308.*** *Zaburi 116:12,13. 1 Petro 2:9.* ***309.*** *1 Yohana 2:3,5. 2 Petro 1:5-10.* ***310.*** *2 Wakorintho 9:2. Mathayo 5:16.* ***311.*** *Tito 2:5. Tito 2:9-12. 1 Timotheo 6:1.* ***312.*** *1 Petro 2:15.* ***313.***

1 Petro 2:12. Wafilipi 1:11. Yohana 15:8. ***314.*** *Waefeso 2:10.* ***315.*** *Warumi 6:22.*

III. Uwezo wao wa kutenda matendo mema hautokani kabisa na nafsi zao wenyewe, bali unatokana kikamilifu na Roho wa Kristo. Na ili waweze kuwezeshwa kwa hilo, zaidi ya neema walizokwisha pokea, kunahitajika uvutano halisi wa Roho huyo huyo Mtakatifu ili kutenda ndani yao kutaka na kutenda kwa mapenzi yake mema; hata hivyo hawapaswi kwa hili kuwa wazembe, kana kwamba hawana wajibu wa kutenda jambo lolote isipokuwa kwa msukumo maalum wa Roho; bali wanapaswa kuwa na bidii katika kuichochea neema ya Mungu iliyomo ndani yao.

316. *Yohana 15:4,5. Ezekieli 36:26,27.* ***317.*** *Wafilipi 2:13. 2 Wakorintho 3:5. Wafilipi 4:13.* ***318.*** *Wafilipi 2:12. Waebrania 6:11,12. 2 Petro 1:3,5,10,11.*

IV. Wale ambao, katika utii wao, hufikia kimo kikubwa zaidi kinachowezekana katika maisha haya, wako mbali sana na uwezo wa kuzidi na kutenda zaidi ya anavyodai Mungu, hata kwamba hupungukiwa na mengi ambayo, kwa wajibu, wanapaswa kuyatenda.

320. *Luka 17:10. Nehemia 13:22. Ayubu 9:2,3. Wagalatia 5:17.*

V. Hatuwezi, kwa matendo yetu bora, kustahili msamaha wa dhambi, au uzima wa milele, kutoka kwa Mungu, kwa sababu ya tofauti kubwa iliyopo kati yao na utukufu ujao, na umbali usio na kikomo uliopo kati yetu na Mungu, ambaye kwa matendo hayo hatuwezi kumnufaisha, wala kutosheleza deni la dhambi zetu za zamani; bali tunapokuwa tumetenda yote tuwezayo, tumetenda tu wajibu wetu, na ni watumishi wasiofaa: na kwa sababu, kama yalivyo mema, yanatoka kwa Roho wake; na kama yanavyotendwa nasi, yamechafuliwa na kuchanganyika na udhaifu na kutokamilika kwingi hata kwamba hayawezi kustahimili ukali wa hukumu ya Mungu.

321. *Warumi 4:2,4,6. Waefeso 2:8,9.* ***322.*** *Luka 17:10.* ***323.*** *Wagalatia 5:22,23.* ***324.*** *Isaya 64:6. Warumi 7:15,18. Wagalatia 5:17.*

VI. Hata hivyo, watu wa waamini wakiwa wamekubaliwa kwa njia ya Kristo, matendo yao mema pia yanakubaliwa ndani yake, si kana kwamba katika maisha haya ni bila lawama na bila kukemewa kabisa machoni pa Mungu; bali kwamba yeye, akiwatazama katika Mwanawe, hupendezwa kukubali na kutuza kile kilicho cha kweli, ingawa kinaambatana na udhaifu na kutokamilika kwingi.

325. *Waefeso 1:6. 1 Petro 2:5. Kutoka 28:38. Waebrania 11:4.* ***326.*** *Ayubu 9:20. Zaburi 143:2.* ***327.*** *Waebrania 13:20,21. 2 Wakorintho 8:12.*

VII. Matendo yanayotendwa na watu wasiozaliwa upya, ingawa kwa maudhui yake yanaweza kuwa mambo ambayo Mungu huamuru, na yenye manufaa mema kwao wenyewe na kwa wengine: hata hivyo, kwa sababu hayatoki katika moyo uliotakaswa kwa imani; wala hayatendwi kwa namna iliyo sahihi, kwa mujibu wa Neno; wala kwa lengo lililo sahihi, utukufu wa Mungu; kwa hiyo ni ya dhambi, wala hayawezi kumpendeza Mungu, au kumfanya mtu apate neema kutoka kwa Mungu; na hata hivyo, kuyapuuza kwao matendo mema ni dhambi zaidi na

kunamchukiza Mungu zaidi.

328. *2 Wafalme 10:30,31. 1 Wafalme 21:27-29.* ***329.*** *Mwanzo 4:5. Waebrania 11:4,6.* ***330.*** *1 Wakorintho 13:3. Isaya 1:12.* ***331.*** *Mathayo 6:2,5,16.* ***332.*** *Hagai 2:14. Tito 1:15. Hosea 1:4. Amosi 5:21,22.* ***333.*** *Zaburi 14:4. Zaburi 36:3. Ayubu 21:14,15. Mathayo 23:23. Mathayo 25:41-43.*

17. Ya Uvumilivu wa Watakatifu

I. Wale ambao Mungu amewakubali katika Mpendwa wake, wakiitwa kwa ufanisi na kutakaswa na Roho wake, hawawezi kuanguka kabisa wala mwishoni kutoka hali ya neema; bali watavumilia kwa hakika ndani yake hadi mwisho, na kuokolewa milele.

334. *Wafilipi 1:6. 2 Petro 1:10. Yohana 10:28,29. 1 Yohana 3:9. 1 Petro 1:5,9.*

II. Uvumilivu huu wa watakatifu hautegemei mapenzi yao huru wenyewe, bali unategemea kutobadilika kwa uamuzi wa uteule, unaotokana na upendo huru na usiobadilika wa Mungu Baba; unategemea ufanisi wa sifa na maombezi ya Yesu Kristo; kukaa kwa Roho na mbegu ya Mungu ndani yao; na asili ya agano la neema; ambavyo vyote hutokeza pia hakika na kutokosea kwake.

335. *1 Timotheo 2:18,19. Yeremia 31:3.* ***336.*** *Waebrania 10:10,14. Waebrania 13:20,21. Waebrania 9:12-15. Warumi 8:33-39. Waebrania 7:25.* ***337.*** *Yohana 14:16,17. 1 Yohana 2:27. 1 Yohana 3:9.* ***338.*** *Yeremia 32:40.* ***339.*** *Yohana 10:28. 2 Wathesalonike 3:3.*

III. Hata hivyo wanaweza, kwa majaribu ya Shetani na ya ulimwengu, kwa nguvu ya ufisadi uliobaki ndani yao, na kwa kupuuza njia za uvumilivu wao, kuanguka katika dhambi nzito; na kwa muda kuendelea ndani yake: kwa hilo huchukiza radhi ya Mungu, na kumhuzunisha Roho wake Mtakatifu; hunyimwa kiasi fulani cha neema na faraja zao; mioyo yao hufanywa migumu, na dhamiri zao hujeruhiwa; huwaumiza na kuwakwaza wengine, na kujiletea hukumu za muda mfupi juu yao wenyewe.

340. *Mathayo 26:70,72,74.* ***341.*** *Zaburi 51:14.* ***342.*** *Isaya 64:5,7,9. 2 Samweli 11:27.* ***343.*** *Waefeso 4:30.* ***344.*** *Zaburi 51:8,10,12. Ufunuo 2:4. Wimbo Ulio Bora 5:2,4,6.* ***345.*** *Isaya 63:17. Marko 6:52. Marko 16:14.* ***346.*** *Zaburi 32:3,4. Zaburi 51:8.* ***347.*** *2 Samweli 12:14.* ***348.*** *Zaburi 89:31,32. 1 Wakorintho 11:32.*

18. Ya Uhakika wa Neema na Wokovu

I. Ingawa wanafiki, na watu wengine wasiozaliwa upya, wanaweza kujidanganya bure kwa matumaini ya uongo na madai ya kimwili: ya kuwa katika upendeleo wa Mungu na hali ya wokovu; ambayo tumaini lao hilo litapotea: hata hivyo wale wanaomwamini kweli Bwana Yesu, na kumpenda kwa unyofu, wakijitahidi kuenenda katika dhamiri njema mbele zake, wanaweza katika maisha haya kuwa na hakika kabisa kwamba wako katika hali ya neema, na wanaweza kufurahi katika tumaini la utukufu wa Mungu: ambalo tumaini kamwe halitawaaibisha.

349. *Ayubu 8:13,14. Mika 3:11. Kumbukumbu la Torati 29:19. Yohana 8:41.* ***350.*** *Mathayo 7:22,23.* ***351.*** *1 Yohana 2:3. 1 Yohana 3:14,18,19,21,24. 1 Yohana 5:13.* ***352.*** *Warumi 5:2,5.*

II. Uhakika huu si dhana tu inayowezekana na yenye msingi wa tumaini lisilo na uhakika, bali ni uhakika usio na makosa wa imani, ulioegemea juu ya ukweli wa kimungu wa ahadi za wokovu, ushahidi wa ndani wa neema zile ambazo ahadi hizo zimetolewa kwa ajili yake, na ushuhuda wa Roho wa kufanywa wana, unaoshuhudia pamoja na roho zetu kwamba sisi ni watoto wa Mungu; Roho huyo ndiye arrabuni ya urithi wetu, ambaye kwa yeye tumetiwa muhuri hata siku ya ukombozi.

353. *Waebrania 6:11,19.* ***354.*** *Waebrania 6:17,18.* ***355.*** *2 Petro 1:4,5,10,11. 1 Yohana 2:3. 1 Yohana 3:14. 2 Wakorintho 1:12.* ***356.*** *Warumi 8:15,16.* ***357.*** *Waefeso 1:13,14. Waefeso 4:30. 2 Wakorintho 1:21.*

III. Uhakika huu usio na makosa hauhusiani kwa namna hiyo na kiini cha imani, kiasi kwamba mwamini wa kweli anaweza kusubiri kwa muda mrefu na kupambana na magumu mengi kabla ya kuupata; hata hivyo, akiwezeshwa na Roho kuyajua mambo aliyopewa bure na Mungu, anaweza, bila ufunuo wa kipekee, kwa matumizi sahihi ya njia za kawaida, kuufikia. Kwa hiyo ni wajibu wa kila mtu kujitahidi kwa bidii yote kuthibitisha wito na uteule wake; ili kwa hiyo moyo wake upanuke katika amani na furaha katika Roho Mtakatifu, katika upendo na shukrani kwa Mungu, na katika nguvu na furaha katika wajibu wa utii, ambayo ndiyo matunda halisi ya uhakika huu: kiasi kwamba haukaribiani kabisa na kuwaelekeza watu kwenye ulegevu.

358. *1 Yohana 5:13. Isaya 50:10. Marko 9:24. Zaburi 88. Zaburi 77:1-12.* ***359.*** *1 Wakorintho 2:12. 1 Yohana 4:13. Waebrania 6:11,12. Waefeso 3:17-19.* ***360.*** *2 Petro 1:10.* ***361.*** *Warumi 5:1,2,5. Warumi 14:17. Warumi 15:13. Waefeso 1:3,4. Zaburi 4:6,7. Zaburi 119:32.* ***362.*** *1 Yohana 2:1,2. Warumi 6:1,2. Tito 2:11,12,14. 2 Wakorintho 7:1 . Warumi 8:1,12. 1 Yohana 3:2,3. Zaburi 130:4. 1 Yohana 1:6,7.*

IV. Waamini wa kweli wanaweza kuwa na uhakika wa wokovu wao ukitikiswa, kupunguzwa, na kukatizwa kwa njia mbalimbali; kama vile, kwa uzembe katika kuulinda; kwa kuanguka katika dhambi fulani maalum, inayojeruhi dhamiri na kumhuzunisha Roho; kwa jaribu la ghafla au kali; kwa Mungu kuficha nuru ya uso wake, na kuwaacha hata wale wamchao yeye watembee gizani wasiwe na nuru: hata hivyo hawapungukiwi kamwe na mbegu ile ya Mungu, na uzima wa imani,

upendo ule kwa Kristo na kwa ndugu, unyofu ule wa moyo na dhamiri ya wajibu, ambayo kutokana nayo, kwa kazi ya Roho, uhakika huu unaweza kwa wakati wake kufufuliwa, na kwa ambayo, wakati huohuo, wanategemezwa wasiingie katika kukata tamaa kabisa.

363. *Wimbo Ulio Bora 5:2,3,6. Zaburi 51:8,12,14. Waefeso 4:30,31. Zaburi 77:1-10. Mathayo 26:69-72.* ***364.*** *1 Yohana 3:9. Luka 22:32. Ayubu 13:15. Zaburi 73:15. Zaburi 51:8,12.* ***365.*** *Mika 7:7-9. Yeremia 32:40. Isaya 54:7-10. Zaburi 22:1. Zaburi 88.*

19. Ya Sheria ya Mungu

I. Mungu alimpa Adamu sheria, kama agano la matendo, ambalo kwa hilo alimfunga yeye na wazawa wake wote katika utii wa kibinafsi, kamili, halisi na wa daima; akiahidi uzima kwa kuitimiza, na kutishia kifo kwa kuivunja; na akampa nguvu na uwezo wa kuitunza.

366. *Mwanzo 1:26. Mwanzo 2:17. Warumi 2:14,15. Warumi 10:5. Warumi 5:12,19. Wagalatia 3:10,12. Mhubiri 7:29. Ayubu 28:28.*

II. Sheria hii, baada ya Anguko lake, iliendelea kuwa kanuni kamilifu ya haki; na, kama hivyo, ilitolewa na Mungu juu ya Mlima Sinai katika amri kumi, na kuandikwa katika mbao mbili; amri nne za kwanza zikiwa na wajibu wetu kwa Mungu, na sita nyingine wajibu wetu kwa mwanadamu.

367. *Yakobo 1:25. Yakobo 2:8,10,11,12. Warumi 13:8,9. Kumbukumbu la Torati 5:32. Kumbukumbu la Torati 10:4. Kutoka 34:1.* ***368.*** *Mathayo 22:37-40.*

III. Zaidi ya sheria hii, iitwayo kwa kawaida ya maadili, Mungu alipendezwa kuwapa watu wa Israeli, kama kanisa lililo bado changa, sheria za kiibada, zenye maagizo kadhaa ya mfano, kwa sehemu za ibada, zikiwa kivuli cha Kristo, neema zake, matendo yake, mateso yake, na baraka zake; na kwa sehemu nyingine zikiwa na maelekezo mbalimbali ya wajibu wa kimaadili. Sheria hizo zote za kiibada sasa zimefutwa chini ya Agano Jipya.

369. *Waebrania 9:1-28. Wagalatia 4:1-3. Wakolosai 2:17.* ***370.*** *1 Wakorintho 5:7. 2 Wakorintho 6:17. Yuda 1:23.* ***371.*** *Wakolosai 2:14,16,17. Danieli 9:27. Waefeso 2:15,16.*

IV. Kwao pia, kama jamii ya kisiasa, aliwapa sheria mbalimbali za kimahakama, ambazo zilikoma pamoja na hali yao ya kitaifa, wala hazibani mtu mwingine yeyote sasa, isipokuwa kwa kadiri ambayo haki yake ya jumla inavyoweza kuhitaji.

372. *Kutoka 21:1-36. Kutoka 22:1-29. Mwanzo 49:10. 1 Petro 2:13,14 . Mathayo 5:17,38,39. 1 Wakorintho 9:8-10.*

V. Sheria ya maadili inawafunga watu wote milele, wale waliohesabiwa haki kama wale wengine, katika utii wake; wala si tu kwa sababu ya yaliyomo ndani yake, bali pia kwa heshima ya mamlaka ya Mungu Muumba aliyeitoa. Wala Kristo katika

injili haiondoi kwa namna yoyote, bali anaithibitisha zaidi, wajibu huu.

373. *Warumi 13:8-10. Waefeso 6:2. 1 Yohana 2:3,4,7,8.* ***374.*** *Yakobo 2:10,11.* ***375.*** *Mathayo 5:17-19. Yakobo 2:8. Warumi 3:31.*

VI. Ingawa waamini wa kweli hawako chini ya sheria kama agano la matendo, ili kuhesabiwa haki au kuhukumiwa kwayo; hata hivyo ina manufaa makubwa kwao, kama vile kwa wengine pia; kwa kuwa, ikiwa ni kanuni ya maisha, ikiwaonyesha mapenzi ya Mungu na wajibu wao, inawaelekeza na kuwafunga kuenenda ipasavyo; ikifunua pia uchafu wa dhambi wa asili yao, mioyo yao na maisha yao; ili, wakijichunguza kwa hiyo, wapate hatia zaidi ya dhambi, unyenyekevu kwa ajili yake, na chuki dhidi ya dhambi; pamoja na kuona kwa uwazi zaidi hitaji lao la Kristo, na ukamilifu wa utii wake. Vilevile ina manufaa kwa waliozaliwa mara ya pili, kuzuia upotovu wao, kwa kuwa inakataza dhambi, na maonyo yake yanaonyesha kile ambacho hata dhambi zao zinastahili, na mateso gani katika maisha haya wanaweza kutazamia kwa ajili yake, ingawa wameokolewa na laana iliyotishwa katika sheria. Ahadi zake, kwa namna iyo hiyo, zinawaonyesha kibali cha Mungu kwa utii, na baraka gani wanaweza kutazamia kwa kuutimiza; ingawa si kwa kuwa wanastahili kwa sheria kama agano la matendo: hivyo mtu kufanya mema, na kujiepusha na uovu, kwa sababu sheria inahimiza upande mmoja na kukataza upande mwingine, si ushahidi kwamba yuko chini ya sheria, wala si chini ya neema.

376. *Warumi 6:14. Wagalatia 2:16. Wagalatia 3:13. Wagalatia 4:4,5. Matendo 13:39. Warumi 8:1.* ***377.*** *Warumi 7:12,22,25. Zaburi 119:4-6 . 1 Wakorintho 7:19. Wagalatia 5:14,16. Wagalatia 5:18-23.* ***378.*** *Warumi 7:7. Warumi 3:20.* ***379.*** *Yakobo 1:23-25. Warumi 7:9,14,24. Warumi 8:3,4.* ***380.*** *Wagalatia 3:24. Warumi 7:24,35. Warumi 8:3,4.* ***381.*** *Yakobo 2:11. Zaburi 119:101,104,128.* ***382.*** *Ezra 9:13,14. Zaburi 89:30-34.* ***383.*** *Walawi 26:1-14. 2 Wakorintho 6:16. Waefeso 6:2,3. Zaburi 37. Mathayo 5:5. Zaburi 19:11.* ***384.*** *Wagalatia 2:16. Luka 17:10.* ***385.*** *Warumi 6:12,14. 1 Petro 3:8. Zaburi 34:12-16. Waebrania 12:28,29.*

VII. Wala matumizi yaliyotajwa hapo juu ya sheria hayapingani na neema ya injili, bali yanapatana nayo kwa upole: Roho wa Kristo akitiisha na kuwezesha mapenzi ya mwanadamu kufanya kwa hiari na kwa furaha, kile ambacho mapenzi ya Mungu, yaliyofunuliwa katika sheria, yanahitaji kifanyike.

386. *Wagalatia 3:21.* ***387.*** *Ezekieli 36:27. Yeremia 31:33. Waebrania 8.*

20. Ya Uhuru wa Kikristo na Uhuru wa Dhamiri

I. Uhuru ambao Kristo amewanunulia waamini chini ya injili unajumuisha uhuru wao kutoka hatia ya dhambi, ghadhabu ya hukumu ya Mungu, laana ya sheria ya maadili; na katika kukombolewa kwao kutoka ulimwengu huu mwovu wa sasa,

utumwa kwa Shetani, na utawala wa dhambi, kutoka uovu wa mateso, mchomo wa kifo, ushindi wa kaburi, na maangamizi ya milele; pia katika kuingia kwao kwa uhuru kwa Mungu, na kutoa utii kwake, si kwa hofu ya kitumwa, bali kwa upendo wa kitoto, na moyo wa hiari. Haya yote yalikuwa pia ya kawaida kwa waamini chini ya sheria; lakini chini ya Agano Jipya, uhuru wa Wakristo umeongezwa zaidi katika uhuru wao kutoka nira ya sheria ya kiibada, ambayo kanisa la Kiyahudi lilikuwa chini yake; na katika ujasiri mkubwa zaidi wa kuingia kwenye kiti cha enzi cha neema, na katika mawasiliano ya Roho huru wa Mungu, kuliko waamini chini ya sheria walivyokuwa wakishiriki kwa kawaida.

388. *Tito 2:14. 1 Wathesalonike 1:10. Wagalatia 3:13.* ***389.*** *Wagalatia 1:4. Wakolosai 1:13. Matendo 26:18. Warumi 6:14.* ***390.*** *Warumi 8:28. Zaburi 119:71. 1 Wakorintho 15:54-57. Warumi 8:1.* ***391.*** *Warumi 5:1,2.* ***392.*** *Warumi 8:14,15. 1 Yohana 4:18.* ***393.*** *Wagalatia 3:9,14.* ***394.*** *Wagalatia 4:1,2,3,6,7. Wagalatia 5:1. Matendo 15:10,11.* ***395.*** *Waebrania 4:14,16. Waebrania 10:19-22.* ***396.*** *Yohana 7:38,39. 2 Wakorintho 3:13,17,18.*

II. Mungu peke yake ndiye Bwana wa dhamiri, naye ameiacha huru kutoka mafundisho na amri za wanadamu ambazo kwa lolote zinapingana na Neno lake, au ziko nje yake katika mambo ya imani au ibada. Kwa hiyo kuamini mafundisho kama hayo, au kutii amri kama hizo kwa sababu ya dhamiri, ni kuisaliti uhuru wa kweli wa dhamiri; na kudai imani ya kipofu, na utii kamili na wa upofu, ni kuharibu uhuru wa dhamiri, na akili pia.

397. *Yakobo 4:12. Warumi 14:4.* ***398.*** *Matendo 4:19. Matendo 5:29. 1 Wakorintho 7:23. Mathayo 23:8-10. 2 Wakorintho 1:24. Mathayo 15:9.* ***399.*** *Wakolosai 2:20,22,23. Wagalatia 1:10. Wagalatia 2:4,5. Wagalatia 5:1.* ***400.*** *Warumi 10:17. Warumi 14:23. Isaya 8:20. Matendo 17:11. Yohana 4:22. Hosea 5:11. Ufunuo 13:12,16,17. Yeremia 8:9.*

III. Wale ambao, kwa kisingizio cha uhuru wa Kikristo, wanatenda dhambi yoyote, au kuendekeza tamaa yoyote, wanaharibu kwa hiyo lengo la uhuru wa Kikristo; ambalo ni kwamba, tukiwa tumekombolewa kutoka mikononi mwa adui zetu, tumtumikie Bwana bila hofu, katika utakatifu na haki mbele zake, siku zote za maisha yetu.

401. *Wagalatia 5:13. 1 Petro 2:16. 2 Petro 2:19. Yohana 8:34. Luka 1:74,75.*

IV. Na kwa kuwa mamlaka ambazo Mungu ameziamuru, na uhuru ambao Kristo amenunua, hazikusudiwi na Mungu kuharibiana, bali kutegemezana na kuhifadhiana; wale ambao, kwa kisingizio cha uhuru wa Kikristo, watapinga mamlaka yoyote halali, au utumizi halali wake, kiwe cha kiraia au cha kikanisa, wanapinga agizo la Mungu. Na kwa kutangaza maoni kama hayo, au kudumisha matendo kama hayo, ambayo yanapingana na nuru ya asili, au kanuni zinazojulikana za Ukristo, kuhusu imani, ibada, au mwenendo; au kupingana na nguvu ya utauwa; au maoni au matendo hayo ya makosa ambayo, ama kwa asili yao wenyewe, au kwa namna ya kutangazwa au kudumishwa kwake, yanaharibu amani

na utaratibu wa nje ambao Kristo ameuweka katika kanisa: wanaweza kuitwa kwa halali kutoa hesabu, na kushughulikiwa dhidi yao kwa maonyo ya Kanisa, na kwa mamlaka ya hakimu wa kiraia.

402. *Mathayo 12:25. 1 Petro 2:13,14,16. Warumi 13:1-8. Waebrania 13:17.* ***403.*** *Warumi 1:32. 1 Wakorintho 5:1,5,11,13. 2 Yohana 1:10,11 .* ***404.*** *Kumbukumbu la Torati 13:6-12. Warumi 13:3,4. 2 Yohana 1:10,11.*

21. Ya Ibada ya Dini na Siku ya Kupumzika

I. Nuru ya asili inaonyesha kwamba yuko Mungu, ambaye ana enzi na mamlaka juu ya vyote; ni mwema, na anatenda mema kwa wote; na kwa hiyo anapaswa kuogopwa, kupendwa, kusifiwa, kuombwa, kutumainiwa, na kutumikiwa kwa moyo wote, na kwa nafsi yote, na kwa nguvu zote. Lakini njia inayokubalika ya kumwabudu Mungu wa kweli imeanzishwa na yeye mwenyewe, na kupunguziwa mipaka na mapenzi yake mwenyewe yaliyofunuliwa, kiasi kwamba hawezi kuabudiwa kwa mujibu wa mawazo na hila za wanadamu, au mapendekezo ya Shetani, chini ya uwakilishi wowote unaoonekana au njia nyingine yoyote isiyoamriwa katika Maandiko Matakatifu.

405. *Warumi 1:20. Matendo 17:24. Zaburi 119:68. Yeremia 10:7. Zaburi 62:8. Warumi 10:12. Zaburi 6:8. Yoshua 24:14. Marko 12:33.* ***406.*** *Kumbukumbu la Torati 12:32. Mathayo 15:9. Matendo 17:25. Mathayo 4:9,10.*

II. Ibada ya kidini inapaswa kutolewa kwa Mungu, Baba, Mwana, na Roho Mtakatifu; na kwake yeye peke yake: si kwa malaika, watakatifu, au kiumbe kingine chochote: na tangu Anguko, si bila Mpatanishi; wala katika upatanishi wa mwingine yeyote isipokuwa Kristo peke yake.

407. *Mathayo 4:10. Yohana 5:23. 2 Wakorintho 13:14.* ***408.*** *Wakolosai 2:18. Ufunuo 19:10.* ***409.*** *Yohana 14:6. 1 Timotheo 2:5. Waefeso 2:18.*

III. Sala pamoja na shukrani, ikiwa sehemu maalum ya ibada ya kidini, inatakiwa na Mungu kwa watu wote; na ili ikubalike, inapaswa kutolewa kwa jina la Mwana, kwa msaada wa Roho wake Mtakatifu, kwa mujibu wa mapenzi yake, kwa ufahamu, heshima, unyenyekevu, bidii, imani, upendo, na uvumilivu; na, ikiwa kwa sauti, katika lugha inayojulikana.

410. *Wafilipi 4:6.* ***411.*** *Zaburi 65:2.* ***412.*** *Yohana 14:13,14. 1 Petro 2:5.* ***413.*** *Warumi 8:26.* ***414.*** *1 Yohana 4:14.* ***415.*** *Zaburi 47:7. Mhubiri 5:1,2. Waebrania 12:28. Mwanzo 18:27. Yakobo 5:16.* ***416.*** *1 Wakorintho 14:14.*

IV. Sala inapaswa kutolewa kwa ajili ya mambo halali, na kwa ajili ya watu wa aina zote walio hai, au watakaoishi baadaye; lakini si kwa ajili ya wafu, wala kwa ajili ya wale ambao inajulikana kwamba wametenda dhambi ya mauti.

417. *1 Yohana 5:14.* ***418.*** *1 Timotheo 2:1,2. Yohana 17:20.* ***419.*** *2 Samweli 12:21-23. Luka 16:25,26.* ***420.*** *1 Yohana 5:16.*

V. Usomaji wa Maandiko kwa hofu ya kimungu; mahubiri ya kweli, na usikilizaji wa Neno kwa dhamiri, katika utii kwa Mungu kwa ufahamu, imani, na heshima; kuimba zaburi kwa neema moyoni; kama vile, pia, usimamizi mzuri na upokeaji unaostahili wa sakramenti alizoziagiza Kristo; ni sehemu zote za ibada ya kawaida ya kidini ya Mungu: zaidi ya viapo vya kidini, na nadhiri, kufunga kwa dhati, na shukrani kwa nyakati maalum; ambazo, katika nyakati na majira yake mbalimbali, zinapaswa kutumiwa kwa namna takatifu na ya kidini.

421. *Mathayo 28:19. 1 Wakorintho 11:23-29. Matendo 2:42.* ***422.*** *Matendo 15:21. Ufunuo 1:3.* ***423.*** *2 Timotheo 4:2.* ***424.*** *Yakobo 1:22. Matendo 10:33. Mathayo 13:19.* ***425.*** *Wakolosai 3:16. Waefeso 5:19. Yakobo 5:13.* ***426.*** *Waebrania 12:28.* ***427.*** *Esta 9:22. Zaburi 107:1.* ***428.*** *Kumbukumbu la Torati 6:13. Nehemia 10:29.* ***429.*** *Isaya 19:21. Mhubiri 5:4,5.* ***430.*** *Yoeli 2:12. Esta 4:16. Mathayo 9:15. 1 Wakorintho 7:5.* ***431.*** *Zaburi 107. Esta 9:22.*

VI. Wala sala, wala sehemu nyingine yoyote ya ibada ya kidini, sasa, chini ya injili, haifungamani, wala haikubaliki zaidi, kwa mahali popote inapofanyika, au kuelekea mahali hapo: bali Mungu anapaswa kuabudiwa kila mahali katika roho na kweli; kama katika familia binafsi kila siku, na kwa siri kila mtu peke yake, ndivyo pia kwa dhati zaidi katika mikutano ya hadhara, ambayo haipaswi kupuuzwa au kuachwa kwa uzembe au kwa makusudi, wakati Mungu, kwa Neno lake au majaliwa yake, anapoita kwa hilo.

432. *Yohana 4:21.* ***433.*** *Malaki 1:11. 1 Timotheo 2:8.* ***434.*** *Yohana 4:23,24.* ***435.*** *Mathayo 6:11.* ***436.*** *Yeremia 10:25. Kumbukumbu la Torati 6:6,7. Ayubu 1:5.* ***437.*** *Mathayo 6:6.* ***438.*** *Isaya 56:6,7. Waebrania 10:25. Mithali 1:20,21,24.*

VII. Kama vile ni sheria ya asili kwamba, kwa ujumla, kiasi kinachostahili cha muda kitengwe kwa ajili ya ibada ya Mungu; ndivyo pia, katika Neno lake, kwa amri chanya, ya kimaadili na ya milele, inayowafunga watu wote katika nyakati zote, ameagiza hasa siku moja katika saba kuwa Sabato, itakaswe kwake: ambayo, tangu mwanzo wa ulimwengu hadi ufufuo wa Kristo, ilikuwa siku ya mwisho ya juma; na, tangu ufufuo wa Kristo, ilibadilishwa kuwa siku ya kwanza ya juma, ambayo katika Maandiko inaitwa Siku ya Bwana, na inapaswa kuendelezwa hadi mwisho wa ulimwengu kama Sabato ya Kikristo.

439. *Kutoka 20:8,10,11.* ***440.*** *Mwanzo 2:2,3. 1 Wakorintho 16:1,2. Matendo 20:7.* ***441.*** *Ufunuo 1:10.* ***442.*** *Kutoka 20:8,10. Mathayo 5:17,18.*

VIII. Sabato hii inapaswa kutakaswa kwa Bwana wakati watu, baada ya kuandaa mioyo yao ipasavyo, na kupanga mambo yao ya kawaida kabla, hawaishii tu kuadhimisha pumziko takatifu siku nzima kutoka kazi zao wenyewe, maneno, na mawazo kuhusu shughuli zao za kidunia na burudani; bali pia wanatumia muda wote katika matendo ya hadhara na ya faragha ya ibada yake, na katika wajibu wa lazima na wa rehema.

443. *Kutoka 20:8. Kutoka 16:13,25,26,29,30. Kutoka 31:15-17.* ***444.*** *Isaya 58:13. Mathayo 12:1-13.*

22. Ya Viapo na Nadhiri Halali

I. Kiapo halali ni sehemu ya ibada ya kidini, ambapo kwa sababu ya haki, mtu anayeapa kwa dhati anamwita Mungu ashuhudie kile anachokisema au kukiahidi; na kumhukumu kwa mujibu wa ukweli au uongo wa kile anachokiapa.

445. *Kumbukumbu la Torati 10:20.* ***446.*** *Kutoka 20:7. Walawi 19:12. 1 Wakorintho 1:23. 2 Mambo ya Nyakati 6:22,23.*

II. Jina la Mungu peke yake ndilo ambalo watu wanapaswa kuapa kwalo, na katika hilo linapaswa kutumiwa kwa hofu na heshima takatifu yote; kwa hiyo kuapa bure au kwa haraka kwa jina hilo tukufu na la kutisha, au kuapa kwa kitu kingine chochote, ni dhambi, na ni chukizo. Hata hivyo, kama vile, katika mambo mazito na muhimu, kiapo kinaidhinishwa na Neno la Mungu, chini ya Agano Jipya kama vile chini ya la Kale, ndivyo kiapo halali, kikiwekwa na mamlaka halali, katika mambo kama hayo kinapaswa kuchukuliwa.

447. *Kumbukumbu la Torati 6:13.* ***448.*** *Kutoka 20:7. Yeremia 5:7. Mathayo 5:34,37. Yakobo 5:12.* ***449.*** *Waebrania 6:16. 2 Wakorintho 1:23.* ***450.*** *1 Wafalme 8:31. Nehemia 13:25.*

III. Yeyote anayeapa kiapo anapaswa kuzingatia ipasavyo uzito wa tendo hilo la dhati, na katika hilo asithibitishe chochote isipokuwa kile anachosadiki kikamilifu kuwa ni kweli. Wala hakuna mtu anayeweza kujifunga kwa kiapo kwa lolote isipokuwa lililo jema na haki, na alilo na hakika kuwa ndivyo lilivyo, na anaweza na ameazimia kulitimiza. Hata hivyo ni dhambi kukataa kiapo kinachohusu jambo lolote jema na haki, kikiwekwa na mamlaka halali.

451. *Yeremia 4:2. Kutoka 20:7.* ***452.*** *Mwanzo 24:2,3,5. Mwanzo 24:6-9.* ***453.*** *Hesabu 5:19-21. Nehemia 5:12.*

IV. Kiapo kinapaswa kuchukuliwa kwa maana wazi na ya kawaida ya maneno, bila hila au uficho wa nia. Hakiwezi kufunga mtu kwenye dhambi; bali katika jambo lolote lisilo la dhambi, likishachukuliwa, linamfunga kulitimiza, hata kwa hasara yake mwenyewe: wala haliwezi kuvunjwa, hata kama limefanywa kwa wazushi au wasioamini.

454. *Yeremia 4:2. Zaburi 24:4.* ***455.*** *1 Samweli 25:22,32,33,34. Zaburi 15:4.* ***456.*** *Ezekieli 17:16,18,19. Yoshua 9:18,19. 2 Samweli 21:1.*

V. Nadhiri ni ya asili sawa na kiapo cha ahadi, na inapaswa kufanywa kwa uangalifu wa kidini uleule, na kutimizwa kwa uaminifu uleule.

457. *Isaya 19:21. Zaburi 61:8. Mhubiri 5:4-6. Zaburi 66:13,14.*

VI. Haipaswi kufanywa kwa kiumbe chochote, bali kwa Mungu peke yake: na ili ikubalike, inapaswa kufanywa kwa hiari, kutokana na imani na dhamiri ya wajibu,

kama namna ya shukrani kwa rehema iliyopokewa, au kwa ajili ya kupata kile tunachohitaji; ambapo tunajifunga zaidi kwa wajibu wa lazima, au kwa mambo mengine, kwa kiasi na muda ambao yanafaa kwa hilo.

458. *Zaburi 76:11. Yeremia 44:25,26.* ***459.*** *Mwanzo 28:20-22. Kumbukumbu la Torati 23:21-23. Zaburi 50:14. 1 Samweli 1:11. Zaburi 66:13,14. Zaburi 132:2-5.*

VII. Hakuna mtu anayeweza kuweka nadhiri ya kufanya jambo lolote lililokatazwa katika Neno la Mungu, au ambalo lingezuia wajibu wowote ulioamriwa ndani yake, au ambalo si katika uwezo wake mwenyewe, na kwa ajili ya kulitimiza hana ahadi wala uwezo kutoka kwa Mungu. Kwa maana hii, nadhiri za kitawa za Kipapa za maisha ya useja wa kudumu, umaskini unaokiriwa, na utii wa kawaida, ni mbali sana na kuwa daraja za ukamilifu wa juu, kiasi kwamba ni mitego ya ushirikina na ya dhambi, ambayo Mkristo yeyote hapaswi kujitega ndani yake.

460. *Matendo 23:12,14. Marko 6:26. Hesabu 30:5,8,12,13.* ***461.*** *Mathayo 19:11,12. 1 Wakorintho 7:2,9. Waefeso 4:28. 1 Petro 4:2. 1 Wakorintho 7:23.*

23. Ya Hakimu wa Kiraia

I. Mungu, Bwana Mkuu na Mfalme wa ulimwengu wote, ameamuru mahakimu wa kiraia kuwa chini yake juu ya watu, kwa ajili ya utukufu wake mwenyewe na manufaa ya umma; na kwa kusudi hili, amewapa silaha ya upanga, kwa ajili ya ulinzi na kutia moyo wale wafanyao mema, na kwa ajili ya kuadhibu watenda maovu.

462. *Warumi 13:1-4. 1 Petro 2:13,14.*

II. Ni halali kwa Wakristo kukubali na kutekeleza wadhifa wa hakimu wanapoitwa kwa hilo; katika kuusimamia, kama wanavyopaswa hasa kudumisha uchaji wa Mungu, haki, na amani, kwa mujibu wa sheria nzuri za kila taifa, ndivyo, kwa kusudi hilo, wanaweza kwa halali, sasa chini ya Agano Jipya, kupigana vita kwa sababu za haki na za lazima.

463. *Mithali 8:15,16. Warumi 13:1,2,4.* ***464.*** *Zaburi 2:10-12. 1 Timotheo 2:2. Zaburi 82:3,4. 1 Petro 2:13. 2 Samweli 23:3.* ***465.*** *Luka 3:14. Warumi 13:4. Mathayo 8:9,10. Ufunuo 17:14,16. Matendo 10:1,2.*

III. Hakimu wa kiraia hawezi kujitwalia mwenyewe usimamizi wa Neno na sakramenti; au mamlaka ya funguo za ufalme wa mbinguni: hata hivyo ana mamlaka, na ni wajibu wake, kuhakikisha kwamba umoja na amani vinahifadhiwa katika Kanisa, kwamba ukweli wa Mungu unahifadhiwa safi na kamili; kwamba makufuru yote na uzushi vinazuiwa; upotovu wote na matumizi mabaya katika ibada na nidhamu vinazuiwa au kurekebishwa; na maagizo yote ya Mungu yanawekwa, kusimamiwa, na kuzingatiwa ipasavyo. Ili kutekeleza hili vizuri zaidi, ana mamlaka ya kuita sinodi, kuwepo ndani yake, na kuhakikisha kwamba lolote linalofanyika ndani yake

ni kwa mujibu wa mapenzi ya Mungu.

466. *2 Mambo ya Nyakati 26:18. Mathayo 16:19. Mathayo 18:17.* ***467.*** *Isaya 49:23. Zaburi 122:9. Ezra 7:23. Ezra 7:25-28.* ***468.*** *2 Mambo ya Nyakati 19:8-11.*

IV. Ni wajibu wa watu kuwaombea mahakimu, kuheshimu nafsi zao, kuwalipa kodi na ada nyingine, kutii amri zao halali, na kutii mamlaka yao, kwa ajili ya dhamiri. Kutokuamini, au tofauti ya dini, hakuvunji mamlaka halali na kisheria ya hakimu, wala hakuwaachi watu huru kutoka utii wao kwake: ambao kutoka humo watu wa kikanisa hawajaachiliwa; wala Papa hana mamlaka au uongozi juu yao katika falme zao, au juu ya watu wao yeyote; na hasa hana mamlaka ya kuwanyang'anya falme zao au maisha yao, akiwahukumu kuwa wazushi, au kwa kisingizio kingine chochote.

469. *1 Timotheo 2:1,2.* ***470.*** *1 Petro 2:17.* ***471.*** *Warumi 13:6,7.* ***472.*** *Warumi 13:5. Tito 3:1.* ***473.*** *1 Petro 2:13,14,16.* ***474.*** *Warumi 13:1. 1 Wafalme 2:35. Matendo 25:9-11. 2 Petro 2:1,10,11. Yuda 1:8-11.* ***475.*** *2 Wathesalonike 2:4. Ufunuo 13:15-17.*

24. Ya Ndoa na Talaka

I. Ndoa inapaswa kuwa kati ya mwanamume mmoja na mwanamke mmoja: wala si halali kwa mwanamume yeyote kuwa na wake zaidi ya mmoja, wala kwa mwanamke yeyote kuwa na waume zaidi ya mmoja kwa wakati mmoja.

476. *Mwanzo 2:24. Mathayo 19:5,6. Mithali 2:17.*

II. Ndoa iliagizwa kwa ajili ya msaada wa pande zote wa mume na mke; kwa ajili ya kuongezeka kwa wanadamu kwa uzao halali, na wa Kanisa kwa mbegu takatifu; na kwa ajili ya kuzuia uchafu.

477. *Mwanzo 2:18.* ***478.*** *Malaki 2:15.* ***479.*** *1 Wakorintho 7:2,9.*

III. Ni halali kwa watu wa aina zote kuoa au kuolewa, wale wenye uwezo wa kutoa ridhaa yao kwa hukumu. Hata hivyo ni wajibu wa Wakristo kuoa katika Bwana peke yake. Na kwa hiyo, wale wanaokiri dini ya kweli iliyorekebishwa hawapaswi kuoa na wasioamini, Wakatoliki wa Kirumi, au waabudu sanamu wengine: wala wale walio wacha Mungu hawapaswi kufungwa nira isiyo sawa, kwa kuoa na wale walio waovu waziwazi katika maisha yao, au wanaodumisha uzushi wa kuangamiza.

480. *Waebrania 13:4. 1 Timotheo 4:3. 1 Wakorintho 7:36-38. Mwanzo 24:57,58.* ***481.*** *1 Wakorintho 7:39.* ***482.*** *Mwanzo 34:14. Kutoka 34:16 . Kumbukumbu la Torati 7:3,4.*

IV. Ndoa haipaswi kuwa ndani ya viwango vya undugu wa damu au uhusiano vilivyokatazwa katika Neno; wala ndoa kama hizo za udugu haziwezi kufanywa halali kwa sheria yoyote ya wanadamu, au ridhaa ya wahusika, kiasi kwamba watu hao wanaweza kuishi pamoja kama mume na mke. Mwanamume hapaswi kuoa

yeyote wa jamaa za mkewe walio karibu zaidi kwa damu kuliko angeweza kuoa wa jamaa zake mwenyewe, wala mwanamke wa jamaa za mumewe walio karibu zaidi kwa damu kuliko wa jamaa zake mwenyewe.

483. *Walawi 18:1-30. 1 Wakorintho 5:1. Amosi 2:7.* ***484.*** *Marko 6:18 . Walawi 18:24-28.* ***487.*** *Walawi 20:19,21.*

V. Uzinzi au uasherati, uliofanywa baada ya ahadi ya ndoa, ukigunduliwa kabla ya ndoa, unampa mhusika asiye na hatia sababu ya haki ya kuvunja ahadi hiyo. Katika hali ya uzinzi baada ya ndoa, ni halali kwa mhusika asiye na hatia kudai talaka, na baada ya talaka kuoa au kuolewa na mwingine, kana kwamba mhusika mkosaji amekufa.

488. *Mathayo 1:18-20.* ***489.*** *Mathayo 5:31,32.* ***490.*** *Mathayo 19:9. Warumi 7:2,3.*

VI. Ingawa ufisadi wa mwanadamu ni wa namna ambayo unapenda kutafuta hoja, ili kuwatenga bila haki wale ambao Mungu amewaunganisha katika ndoa; hata hivyo hakuna kitu kingine isipokuwa uzinzi, au kuachana kwa makusudi ambako hakuwezi kutatuliwa kwa njia yoyote na Kanisa au hakimu wa kiraia, kilicho sababu ya kutosha ya kuvunja kifungo cha ndoa; ambapo utaratibu wa hadhara na wa mpangilio unapaswa kuzingatiwa; na watu wanaohusika ndani yake, wasiachwe kwa mapenzi na hiari yao wenyewe katika jambo lao wenyewe.

491. *Mathayo 19:8,9. 1 Wakorintho 7:15. Mathayo 19:6.* ***492.*** *Kumbukumbu la Torati 24:1-4.*

25. Ya Kanisa

I. Kanisa la ulimwengu wote au la ujumla, ambalo halionekani, linajumuisha idadi yote ya wateule, ambao wamekuwa, wako, au watakuwa wamekusanywa kuwa mmoja, chini ya Kristo kichwa chake; nalo ni bibi harusi, mwili, utimilifu wake yeye ajazaye vyote katika vyote.

493. *Waefeso 1:10,22,23. Waefeso 5:23,27,32. Wakolosai 1:18.*

II. Kanisa linaloonekana, ambalo pia ni la ulimwengu wote au la ujumla chini ya injili (halifungwi kwa taifa moja kama hapo awali chini ya sheria), linajumuisha wote hao, katika ulimwengu wote, wanaokiri dini ya kweli, pamoja na watoto wao; nalo ni ufalme wa Bwana Yesu Kristo, nyumba na jamaa ya Mungu, ambao nje yake hakuna uwezekano wa kawaida wa wokovu.

494. *1 Wakorintho 1:2. 1 Wakorintho 12:12,13.* ***495.*** *1 Wakorintho 7:14. Matendo 2:39. Ezekieli 16:20,21. Warumi 11:16. Mwanzo 3:15. Mwanzo 17:7.* ***496.*** *Mathayo 13:17. Isaya 9:7.* ***497.*** *Waefeso 2:19. Waefeso 3:15.* ***498.*** *Matendo 2:47.*

III. Kwa Kanisa hili la ulimwengu wote linaloonekana Kristo amelipa huduma, maneno, na maagizo ya Mungu, kwa ajili ya kukusanya na kuwakamilisha watakatifu, katika maisha haya, hadi mwisho wa ulimwengu: na kwa uwepo wake

mwenyewe na Roho, kwa mujibu wa ahadi yake, anavifanya kuwa na ufanisi kwa kusudi hilo.

499. *1 Wakorintho 12:28. Waefeso 4:11-13. Mathayo 28:19,20. Isaya 59:21.*

IV. Kanisa hili la ulimwengu wote limekuwa wakati mwingine zaidi, wakati mwingine kidogo linaonekana. Na makanisa mahususi, ambayo ni washiriki wake, ni safi zaidi au kidogo, kwa mujibu wa jinsi mafundisho ya injili yanavyofundishwa na kukubaliwa, maagizo yanavyosimamiwa, na ibada ya hadhara inavyofanywa kwa usafi zaidi au kidogo ndani yake.

500. *Warumi 11:3,4. Ufunuo 12:6,14.* ***501.*** *1 Wakorintho 5:6,7. Ufunuo 2:1-29. Ufunuo 3:1-22.*

V. Makanisa safi zaidi chini ya mbingu yako chini ya mchanganyiko na makosa; na mengine yamepotoka sana kiasi cha kuwa si makanisa ya Kristo tena, bali masinagogi ya Shetani. Hata hivyo, litakuwepo daima Kanisa duniani kumwabudu Mungu kwa mujibu wa mapenzi yake.

502. *1 Wakorintho 13:12. Ufunuo 2:1-29. Ufunuo 3:1-22.* ***503.*** *Ufunuo 18:2. Warumi 11:18-22.* ***504.*** *Mathayo 16:18. Zaburi 72:17. Zaburi 102:28. Mathayo 28:19,20.*

VI. Hakuna kichwa kingine cha Kanisa isipokuwa Bwana Yesu Kristo; wala Papa wa Roma hawezi, kwa namna yoyote, kuwa kichwa chake; bali yeye ndiye yule mpinga-Kristo, yule mtu wa dhambi, na mwana wa maangamizi, ajiinuaye mwenyewe Kanisani kinyume na Kristo, na kinyume na kila kiitwacho Mungu.

505. *Wakolosai 1:18. Waefeso 1:22.* ***506.*** *Mathayo 23:8-10. 2 Wathesalonike 2:3,4,8,9. Ufunuo 13:6.*

26. Ya Ushirika wa Watakatifu

I. Watakatifu wote walioungana na Yesu Kristo Kichwa chao, kwa Roho wake na kwa imani, wanaushirika naye katika neema zake, mateso yake, kifo chake, ufufuo wake na utukufu wake; na wakiwa wameungana wao kwa wao katika upendo, wanaushirika katika karama na neema za mmoja na mwingine, na wanawajibika kutimiza wajibu huo, wa hadharani na wa faragha, unaochangia manufaa yao ya pamoja, katika mtu wa ndani na wa nje.

507. *1 Yohana 1:3. Waefeso 3:16-19. Yohana 1:16.* ***508.*** *Waefeso 4:15,16. 1 Wakorintho 12:7. 1 Wakorintho 3:21-23. Wakolosai 2:19.* ***509.*** *1 Wathesalonike 5:11,14. Warumi 1:11,12,14. 1 Yohana 3:16-18. Wagalatia 6:10.*

II. Watakatifu, kwa ukiri wao, wanawajibika kudumisha ushirika mtakatifu na maungano katika ibada ya Mungu, na katika kutimiza huduma nyingine za kiroho zinazochangia kujengana kwao; kama vile pia kusaidiana katika mambo ya nje, kila mmoja kwa kadiri ya uwezo na mahitaji yake. Ushirika huu, kadiri Mungu

anavyotoa nafasi, unapaswa kuenea kwa wote ambao, kila mahali, wanaliitia jina la Bwana Yesu.

510. *Waebrania 10:24,25. Matendo 2:42,46. Isaya 2:3. 1 Wakorintho 11:20.* ***511.*** *Matendo 2:44,45. 1 Yohana 3:17. 2 Wakorintho 8:1-24. 2 Wakorintho 9:1-15. Matendo 11:29,30.*

III. Ushirika huu ambao watakatifu wanao na Kristo, hauwafanyi kwa vyovyote kuwa washiriki wa kiini cha Uungu wake, wala kuwa sawa na Kristo kwa namna yoyote: kudai jambo lolote kati ya hayo mawili ni uovu na kufuru. Wala ushirika wao wao kwa wao, kama watakatifu, hauondoi wala kuvunja haki au umiliki ambao kila mtu anao juu ya mali na milki yake.

512. *Wakolosai 1:18. 1 Wakorintho 8:6. Isaya 42:8. 1 Timotheo 6:15,16. Zaburi 45:7. Waebrania 1:8,9.* ***513.*** *Kutoka 20:15. Waefeso 4:28. Matendo 5:4.*

27. Ya Sakramenti

I. Sakramenti ni ishara takatifu na mihuri ya agano la neema, zilizoanzishwa moja kwa moja na Mungu, ili kumwakilisha Kristo na faida zake, na kuthibitisha fungu letu ndani yake; kama vile pia kuweka tofauti inayoonekana kati ya wale walio wa Kanisa na wengine wa ulimwengu; na kuwafunga rasmi kwenye utumishi wa Mungu katika Kristo, kwa mujibu wa Neno lake.

514. *Warumi 4:11. Mwanzo 17:7,10.* ***515.*** *Mathayo 28:19. 1 Wakorintho 11:23.* ***516.*** *1 Wakorintho 10:16. 1 Wakorintho 11:25,26. Wagalatia 3:17.* ***517.*** *Warumi 15:8. Kutoka 12:48. Mwanzo 34:14.* ***518.*** *Warumi 6:3,4.*

II. Katika kila sakramenti kuna uhusiano wa kiroho, au muungano wa kisakramenti, kati ya ishara na kitu kinachoashiriwa; hivyo hutokea kwamba majina na madhara ya kimoja vinahesabiwa kwa kingine.

519. *Mathayo 26:27,28. Mwanzo 17:10. Tito 3:5.*

III. Neema inayodhihirishwa ndani au kwa njia ya sakramenti, zinapotumiwa ipasavyo, haitolewi kwa nguvu yoyote iliyomo ndani yake; wala ufanisi wa sakramenti hautegemei uchamungu au nia ya yule anayeisimamia, bali unategemea kazi ya Roho na neno la kuanzishwa kwake, ambalo, pamoja na amri inayoruhusu matumizi yake, lina ahadi ya baraka kwa wapokeaji wanaostahili.

520. *Warumi 2:28,29.* ***521.*** *Mathayo 3:11. 1 Wakorintho 12:13.* ***522.*** *Mathayo 26:27,28.*

IV. Kuna sakramenti mbili tu zilizoamriwa na Kristo Bwana wetu katika Injili, yaani Ubatizo na Meza ya Bwana: wala hakuna moja kati ya hizo inayoweza kutolewa na yeyote isipokuwa mhudumu wa Neno aliyewekwa rasmi kihalali.

523. *Mathayo 28:19. 1 Wakorintho 11:20,23. 1 Wakorintho 4:1. Waebrania 5:4.*

V. Sakramenti za Agano la Kale, kwa kuzingatia mambo ya kiroho yaliyoashiriwa na kudhihirishwa kwazo, zilikuwa, kwa kiini chake, sawa na zile za Agano Jipya.

524. *1 Wakorintho 10:1-4.*

28. Ya Ubatizo

I. Ubatizo ni sakramenti ya Agano Jipya, iliyoamriwa na Yesu Kristo, si tu kwa ajili ya kukubaliwa rasmi kwa mtu aliyebatizwa katika Kanisa linaloonekana, bali pia iwe kwake ishara na muhuri wa agano la neema, wa kupandikizwa kwake katika Kristo, wa kuzaliwa upya, wa msamaha wa dhambi, na wa kujitoa kwake kwa Mungu, kwa njia ya Yesu Kristo, ili aenende katika upya wa maisha: sakramenti hii, kwa agizo la Kristo mwenyewe, inapaswa kuendelezwa katika Kanisa lake hadi mwisho wa dunia.

525. *Mathayo 28:19.* ***526.*** *1 Wakorintho 12:13.* ***527.*** *Warumi 4:11. Wakolosai 2:11,12.* ***528.*** *Wagalatia 3:27. Warumi 6:5.* ***529.*** *Tito 3:5.* ***530.*** *Marko 1:4.* ***531.*** *Warumi 6:3,4.* ***532.*** *Mathayo 28:19,20.*

II. Kipengele cha nje kinachotumika katika sakramenti hii ni maji, ambayo mtu anapaswa kubatizwa kwayo kwa jina la Baba, na la Mwana, na la Roho Mtakatifu, na mhudumu wa injili aliyeitwa kihalali kwa ajili hiyo.

533. *Mathayo 3:11. Yohana 1:33. Mathayo 28:19,20.*

III. Kuzamisha mtu ndani ya maji si lazima; bali ubatizo unasimamiwa ipasavyo kwa kumwaga au kunyunyizia maji juu ya mtu.

535. *Waebrania 9:10,19,20,21,22. Matendo 2:41. Matendo 16:33. Marko 7:4.*

IV. Si tu wale wanaokiri kwa dhati imani na utii kwa Kristo, bali pia watoto wachanga wa wazazi ambao mmoja au wote wawili ni waamini, wanapaswa kubatizwa.

536. *Marko 16:15,16. Matendo 8:37,38.* ***537.*** *Mwanzo 17:7-9. Wagalatia 3:9,14. Wakolosai 2:11,12. Matendo 2:38,39.*

V. Ingawa ni dhambi kubwa kudharau au kupuuza agizo hili, hata hivyo neema na wokovu havijaunganishwa nalo kwa namna isiyoweza kutenganishwa, kiasi kwamba hakuna mtu awezaye kuzaliwa upya au kuokolewa bila hilo, wala kwamba wote waliobatizwa wamezaliwa upya bila shaka.

538. *Luka 7:30. Kutoka 4:24-26.* ***539.*** *Warumi 4:11.* ***540.*** *Matendo 8:13,23.*

VI. Ufanisi wa ubatizo haujafungwa kwa wakati ule hasa unaposimamiwa; hata hivyo, kwa matumizi sahihi ya agizo hili, neema iliyoahidiwa haitolewi tu, bali inadhihirishwa na kutolewa kwa kweli na Roho Mtakatifu, kwa wale (wawe watu wazima au watoto wachanga) ambao neema hiyo ni yao, kwa mujibu wa shauri la mapenzi ya Mungu mwenyewe, kwa wakati wake aliouweka.

541. *Yohana 3:5,8.* ***542.*** *Wagalatia 3:27. Tito 3:5.*

VII. Sakramenti ya ubatizo inapaswa kusimamiwa mara moja tu kwa kila mtu.

543. *Tito 3:5.*

29. Ya Meza ya Bwana

I. Bwana wetu Yesu, katika usiku ule aliotolewa, alianzisha sakramenti ya mwili na damu yake, iitwayo Meza ya Bwana, ili itunzwe katika Kanisa lake hadi mwisho wa dunia; kwa ajili ya ukumbusho wa kudumu wa dhabihu yake mwenyewe katika kifo chake, kuthibitisha faida zote hizo kwa waaminio wa kweli, lishe na ukuaji wao wa kiroho ndani yake, na kujifunga kwao zaidi katika wajibu wote wanaomdai; na kuwa kifungo na ahadi ya ushirika wao naye, na wao kwa wao, kama viungo vya mwili wake wa fumbo.

544. *1 Wakorintho 11:23-26. 1 Wakorintho 10:16,17,21. 1 Wakorintho 12:13.*

II. Katika sakramenti hii, Kristo hatolewi kwa Baba yake, wala hakuna dhabihu halisi yoyote inayotolewa kwa ajili ya msamaha wa dhambi za walio hai au wafu, bali ni ukumbusho tu wa kujitoa kwake mara moja, yeye mwenyewe, msalabani, mara moja kwa ajili ya wote, na sadaka ya kiroho ya sifa zote zinazowezekana kwa Mungu kwa ajili hiyo; kiasi kwamba dhabihu ya Kipapa ya misa, kama wanavyoiita, ni yenye kudhuru kwa namna ya kuchukiza sana dhabihu ile moja ya Kristo, ndiyo pekee upatanisho kwa dhambi zote za wateule.

545. *Waebrania 9:22,25,26,28.* ***546.*** *1 Wakorintho 11:24-26. Mathayo 26:26,27.* ***547.*** *Waebrania 7:23,24,27. Waebrania 10:11,12,14,18.*

III. Bwana Yesu, katika agizo hili, amewaamuru wahudumu wake kutangaza kwa watu neno lake la kuanzisha sakramenti hii, kuomba, na kubariki vipengele vya mkate na divai, na kwa hivyo kuvitenga kutoka matumizi ya kawaida kuwa matumizi matakatifu; na kuchukua na kuumega mkate, kuchukua kikombe, na (wao wenyewe wakishiriki pia) kuwapa vipengele hivyo wale wanaoshiriki; lakini si kwa yeyote asiyekuwepo wakati huo katika kusanyiko.

548. *Mathayo 26:26-28. Marko 14:22-24.* ***549.*** *Matendo 20:7. 1 Wakorintho 11:20.*

IV. Misa za faragha, au kupokea sakramenti hii na kuhani, au mtu mwingine yeyote, peke yake; kama vile pia kunyima watu kikombe; kuabudu vipengele hivyo, kuviinua, au kuvibeba huku na huko kwa ajili ya kuabudiwa, na kuvihifadhi kwa matumizi yoyote ya kidini ya kudhaniwa, yote hayo ni kinyume na asili ya sakramenti hii, na kinyume na agizo la Kristo.

550. *1 Wakorintho 10:16.* ***551.*** *Marko 14:23. 1 Wakorintho 10:25-29.* ***552.*** *Mathayo 15:9.*

V. Vipengele vya nje katika sakramenti hii, vikiwa vimetengwa ipasavyo kwa matumizi yaliyoamriwa na Kristo, vina uhusiano na yeye aliyesulubiwa, kiasi kwamba kwa kweli, ingawa ni kisakramenti tu, wakati mwingine huitwa kwa jina la

vitu wanavyoviwakilisha, yaani, mwili na damu ya Kristo; ijapokuwa, kwa kiini na asili, bado vinabaki kwa kweli, na hasa, kuwa mkate na divai, kama vilivyokuwa kabla.

553. *Mathayo 16:26-28.* ***554.*** *1 Wakorintho 11:26-28. Mathayo 26:29.*

VI. Fundisho lile linalodai kwamba kiini cha mkate na divai kinabadilika kuwa kiini cha mwili na damu ya Kristo (linaloitwa kwa kawaida mageuzo-uwamo) kwa kuwekwa wakfu na kuhani, au kwa njia nyingine yoyote, ni kinyume, si tu na Maandiko, bali hata na akili timamu na usababu; linaharibu asili ya sakramenti; na limekuwa, na ni sababu ya ushirikina wa aina nyingi, naam, ya ibada za sanamu nzito.

555. *Matendo 3:21. 1 Wakorintho 11:24-26.*

VII. Wapokeaji wanaostahili, wanaposhiriki kwa nje vipengele vinavyoonekana katika sakramenti hii, wakati huo huo kwa ndani kwa imani, kwa kweli na hakika, ingawa si kwa mwili na kimwili, bali kiroho, hupokea na kujilisha Kristo aliyesulubiwa, na faida zote za kifo chake: mwili na damu ya Kristo wakati huo hazipo kimwili au kwa mwili ndani, pamoja na, au chini ya mkate na divai; bali kwa hakika, lakini kiroho, zipo kwa imani ya waaminio katika agizo hilo, kama vile vipengele vyenyewe vilivyo kwa hisia zao za nje.

556. *1 Wakorintho 11:28.* ***557.*** *1 Wakorintho 10:16.*

VIII. Ingawa watu wajinga na waovu hupokea vipengele vya nje katika sakramenti hii, hawapokei kile kinachoashiriwa navyo; bali kwa kuja kwao bila kustahili wanakuwa na hatia ya mwili na damu ya Bwana, kwa maangamizi yao wenyewe. Kwa hiyo watu wote wajinga na wasiomcha Mungu, kwa kuwa hawafai kufurahia ushirika naye, hawastahili meza ya Bwana, wala hawawezi, bila dhambi kubwa dhidi ya Kristo, wakiwa bado hivyo, kushiriki fumbo hili takatifu, au kukubaliwa ndani yake.

558. *1 Wakorintho 11:27-29.* ***559.*** *1 Wakorintho 5:6,7,13.*

30. Ya Makaripio ya Kanisa

I. Bwana Yesu, kama mfalme na kichwa cha Kanisa lake, ameweka ndani yake utawala mikononi mwa maofisa wa Kanisa, tofauti na hakimu wa kiraia.

560. *Isaya 9:6,7. 1 Timotheo 5:17. 1 Wathesalonike 5:12. Matendo 20:17,28. 1 Wakorintho 12:28. Waebrania 13:7,17,24. Mathayo 28:18-20.*

II. Kwa maofisa hawa funguo za ufalme wa mbinguni zimekabidhiwa, ambazo kwa nguvu yake wana mamlaka, kila mmoja kwa upande wake, kushika na kusamehe dhambi, kufunga ufalme huo dhidi ya wasiotubu, kwa Neno na kwa makemeo; na kuufungua kwa watenda-dhambi waliotubu, kwa huduma ya injili, na kwa kufutwa kwa makemeo, kama hali itakavyohitaji.

561. *Mathayo 18:17,18. Mathayo 16:19. Yohana 20:21-23. 2 Wakorintho 2:6-8.*

III. Makemeo ya Kanisa ni ya lazima kwa ajili ya kumrudisha na kumpata tena ndugu aliyekosea; kwa ajili ya kuwazuia wengine wasifanye makosa kama hayo; kwa ajili ya kuondoa chachu ile ambayo ingeweza kuambukiza donge lote; kwa ajili ya kutetea heshima ya Kristo, na ukiri mtakatifu wa injili; na kwa ajili ya kuzuia ghadhabu ya Mungu, ambayo ingeweza kwa haki kuangukia Kanisa, kama wangeruhusu agano lake, na muhuri zake, kunajisiwa na wakosaji walio dhahiri na wagumu wa moyo.

562. *1 Wakorintho 5:1-13. 1 Timotheo 5:20. Mathayo 7:6. 1 Timotheo 1:20. 1 Wakorintho 11:27-34. Yuda 1:23.*

IV. Ili kufikia malengo haya vizuri zaidi, maofisa wa Kanisa wanapaswa kuendelea kwa kuonya, kusimamisha kwa muda kutoka kwenye Sakramenti ya Meza ya Bwana, na kwa kutenga kutoka Kanisani, kwa kadiri ya asili ya kosa na hatia ya mtu huyo.

564. *1 Wathesalonike 5:12. 2 Wathesalonike 3:6,14,15. 1 Wakorintho 5:4,5,13. Mathayo 18:17. Tito 3:10.*

31. Ya Sinodi na Mabaraza

I. Kwa ajili ya utawala bora na kujengwa zaidi kwa Kanisa, kunapaswa kuwa na mikutano kama ile inayoitwa kwa kawaida sinodi au mabaraza.

565. *Matendo 15:2,4,6.*

II. Kama vile mamlaka za kiraia zinavyoweza kihalali kuita sinodi ya wahudumu na watu wengine wanaofaa ili kushauriana na kupokea ushauri kuhusu mambo ya dini; vivyo hivyo, ikiwa mamlaka hizo ni maadui wa wazi wa Kanisa, wahudumu wa Kristo, wenyewe, kwa nguvu ya wadhifa wao, au wao, pamoja na watu wengine wanaofaa, kwa uwakilishi kutoka makanisa yao, wanaweza kukusanyika pamoja katika mikutano hiyo.

566. *Isaya 49:23. 1 Timotheo 2:1,2. 2 Mambo ya Nyakati 19:8-11. 2 Mambo ya Nyakati 29:1-36. 2 Mambo ya Nyakati 30:1-27. Mathayo 2:4,5 . Mithali 11:14.* ***567.*** *Matendo 15:2,4,22,23,25.*

III. Ni jukumu la sinodi na mabaraza, kwa huduma, kuamua migogoro ya imani, na masuala ya dhamiri; kuweka kanuni na maelekezo kwa ajili ya mpangilio bora wa ibada ya hadharani ya Mungu, na utawala wa Kanisa lake; kupokea malalamiko katika kesi za utawala mbaya, na kuyaamua kwa mamlaka: maamuzi na maazimio hayo, yakiwa yanapatana na Neno la Mungu, yanapaswa kupokelewa kwa heshima na unyenyekevu, si tu kwa sababu yanapatana na Neno, bali pia kwa sababu ya nguvu ambayo kwayo yamefanywa, kwa kuwa ni agizo la Mungu, lililowekwa kwa ajili hiyo katika Neno lake.

568. *Matendo 15:15,19,24. Matendo 15:27-31.*

IV. Sinodi na mabaraza yote tangu wakati wa mitume, yawe ya jumla au ya pekee, yanaweza kukosea, na mengi yamekosea; kwa hiyo hayapaswi kufanywa kuwa kanuni ya imani au matendo, bali yatumike kama msaada katika vyote viwili.

569. *Waefeso 2:20. 1 Wakorintho 2:5. Matendo 17:11. 2 Wakorintho 1:24.*

V. Sinodi na mabaraza hayapaswi kushughulikia wala kuamua jambo lolote isipokuwa lile la kikanisa: wala hayapaswi kujiingiza katika mambo ya kiraia yanayohusu nchi, isipokuwa kwa njia ya ombi la unyenyekevu katika hali za kipekee; au kwa njia ya ushauri, kwa ajili ya kuridhisha dhamiri, ikiwa mamlaka ya kiraia itawataka hivyo.

570. *Luka 12:13,14. Yohana 18:36.*

32. Ya Hali ya Wanadamu Baada ya Kifo na Ufufuo wa Wafu

I. Miili ya wanadamu, baada ya kifo, hurudi mavumbini na kuoza; lakini nafsi zao (ambazo hazifi wala hazilali), zikiwa na uhai usiokufa, hurudi mara moja kwa Mungu aliyezitoa. Nafsi za wenye haki, zikiwa zimekamilishwa katika utakatifu wakati huo, hupokewa katika mbingu za juu kabisa, ambako huutazama uso wa Mungu katika nuru na utukufu, zikingoja ukombozi kamili wa miili yao: na nafsi za waovu hutupwa kuzimu, ambako hubaki katika mateso na giza kuu, zikiwekwa akiba kwa ajili ya hukumu ya siku ile kuu. Zaidi ya mahali hapa mawili kwa ajili ya nafsi zilizotenganishwa na miili yao, Maandiko hayatambui mahali pengine.

571. *Mwanzo 3:19. Matendo 13:36.* ***572.*** *Luka 23:43. Mhubiri 12:7.* ***573.*** *Waebrania 12:23. 2 Wakorintho 5:1,6,8. Wafilipi 1:23. Matendo 3:21. Waefeso 4:10.* ***574.*** *Luka 16:23,24. Matendo 1:25. 1 Petro 3:19 . Yuda 1:6,7.*

II. Katika siku ya mwisho, wale watakaoonekana wangali hai hawatakufa, bali watabadilishwa; na wafu wote watafufuliwa na miili yao wenyewe hasa, si mingine, ingawa kwa sifa tofauti, ambayo itaunganishwa tena na nafsi zao milele.

575. *1 Wathesalonike 4:17. 1 Wakorintho 15:51,52.* ***576.*** *Ayubu 19:26,27. 1 Wakorintho 15:42-44.*

III. Miili ya wasio haki itafufuliwa, kwa nguvu za Kristo, kwa ajili ya aibu; miili ya wenye haki, kwa Roho wake, kwa ajili ya heshima, na kufanywa kufanana na mwili wake mtukufu.

577. *Matendo 24:15. Yohana 5:28,29. 1 Wakorintho 15:43. Wafilipi 3:21.*

33. Ya Hukumu ya Mwisho

I. Mungu ameweka siku ambayo atauhukumu ulimwengu kwa haki kwa njia ya Yesu Kristo, ambaye amepewa na Baba mamlaka yote na hukumu. Katika siku hiyo, si malaika waliokengeuka tu watakaohukumiwa, bali pia watu wote walioishi duniani, watasimama mbele ya kiti cha hukumu cha Kristo, kutoa hesabu ya mawazo yao, maneno yao na matendo yao; na kupokea kulingana na waliyoyafanya katika mwili, yawe mema au mabaya.

578. *Matendo 17:31.* ***579.*** *Yohana 5:22,27.* ***580.*** *1 Wakorintho 6:3. 2 Petro 2:4. Yuda 1:6.* ***581.*** *2 Wakorintho 5:10. Mhubiri 12:14. Warumi 2:16. Warumi 14:10,12. Mathayo 12:36,37.*

II. Kusudi la Mungu kuweka siku hii ni kudhihirisha utukufu wa rehema yake katika wokovu wa milele wa wateule; na wa haki yake katika hukumu ya waliokataliwa, ambao ni waovu na wasiotii. Kwa maana wakati huo wenye haki wataingia katika uzima wa milele, na kupokea utimilifu ule wa furaha na burudiko litakalotoka katika uwepo wa Bwana: bali waovu, wasiomjua Mungu, na wasioitii injili ya Yesu Kristo, watatupwa katika mateso ya milele, na kuadhibiwa kwa maangamizi ya milele mbali na uwepo wa Bwana, na mbali na utukufu wa nguvu zake.

582. *Mathayo 25:31-46. Warumi 2:5,6. Warumi 9:22,23. Mathayo 25:21. Matendo 3:19. 2 Wathesalonike 1:7,10.*

III. Kama vile Kristo anavyotaka tuwe na hakika kabisa kwamba kutakuwa na siku ya hukumu, ili kuwazuia watu wote wasitende dhambi, na kwa ajili ya faraja kubwa zaidi ya watauwa katika dhiki zao: vivyo hivyo anataka siku hiyo isijulikane na wanadamu, ili waweze kuutupa mbali usalama wote wa kimwili, na kuwa macho daima, kwa kuwa hawajui ni saa ipi Bwana atakuja; na wawe tayari daima kusema, Njoo, Bwana Yesu, njoo upesi. Amina.

583. *2 Petro 3:11,14. 2 Wakorintho 5:10,11.* ***584.*** *Mathayo 24:36,42,43,44. Marko 13:35,36,37. Luka 12:35-37. Ufunuo 22:20.*

© 2026 Westminster 1647 :: https://westminster1647.com/sw/correo